

Listy

Ročník 33
Cena 30 Kč / 1,20 €

4
2026

SLOVÁKOV A ČECHOV, ktorí chcú o sebe vedieť viac

• Igor Otčenáš – Portsmouth – srdce britskej námornej histórie • Peter Cabadaj – Vtedy pred 60 rokmi (O kultovom oscarovom filme Obchod na korze) • Petr Kuneš – Kde lze v Praze vidět Sixtinskou kapli? • Peter Kozma – Automobilový priemysel na Slovensku a v Čechách • Anna Sláviková – Stále mu to spieva – Martin Babjak • Jarmila Wankeová – Zlato Rýna v novej inscenácii Národného divadla • Ľuboslav Moza – O svete a iných svetoch v tvorbe Moniky Kul’havej • Igor Otčenáš – Slovenská a česká knižnica • Vladimír Dubeň – Architektúra je archeológiou ducha • Príloha Orišok •

Výber zo slovenských programov na apríl – máj 2026

Programy DOMUS SM v ČR, z. s.

Akademie národnostních menšin, z. s. a Bona Fide, z. s.

1. apríla – 15. augusta

Muzeum, Královská mincovna Jáchymov, nám. Republiky
Expozícia o dejinách Jáchymovska doplnená o históriu slovenskej menšiny na Karlovarsku

25. apríla 14 hod.

Gymnázium Krnov

Historický seminár venovaný pamäti národnostných menšín na Krnovsku

Pripravil Mg. Jiří Šifner. S podporou MŠMT ČR.

30. apríla 16 hod.

Gymnázium Varšavská cesta Žilina

Seminár k pamäti oslobodenia Žiliny 1945

Pripravili PhDr. Alica Virdzeková a žiačky Gymnázia.

S podporou MŠMT ČR.

4. mája 17 hod.

Kaviareň DNM

Podvečer k výročiu vojny na Ukrajine

O humanitárni pomoci Ukrajině s lektory Paměti národa.

Ukrajinské písně zazpívá duo Marolja.

Pripravili DOMUS SM v ČR a Akademie národnostních menšin. S podporou MK ČR a Magistrátu hl. m. Prahy.

14. – 17. mája

Křížkové pavilony v areálu Výstaviště, Praha 8

Svět knihy 2026. Téma Evropa a Historie

Nové informace na <https://www.svetknihy.cz/>

Hostem DOMUS SM v ČR bude spisovateľ, novinár Ing. Peter Juščák s besedou o nových knihách na Slovensku. Moderuje Ing. Eva Zajíčková, CSc.

P O Z V Á N K A,

vypočujte si piaty diel relácie Slovenská mozaika v roku 2026
Mgr. Dominika Bakoš Kleinová, Ph.D. skúma nielen historické fakty, ale aj etické a sociálne aspekty tejto problematiky. „Dcery nočných ulíc: Fenomén prostitúcie na Slovensku v rokoch 1918 – 1938“ (vydaná aj pod názvom Prostitúcia na Slovensku vo vydavateľstve Marenčín PT. 2025) je v slovenskom kontexte. Reláciu si môžete vypočuť v archíve na: <https://bonafideos.cz/content/mgr-dominika-bako%C5%A1-kleinov%C3%A1-phd-histori%C4%8Dka-autorka-knihy-prostit%C3%BAcia-na-slovensku> a Spotify v podcaste Slovenská mozaika: <https://open.spotify.com/show/2stgv6Kp9jMHAXge72Osmi>
Zvukovú reláciu pripravuje BONA FIDE s podporou Úradu vlády ČR a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Uvedené programy pripravené DOMUS SM v ČR sa uskutočnia vďaka finančnej podpore MK ČR, Magistrátu hl. m. Prahy a MŠMT v ČR, ktorú udelili projektom DOMUS SM v ČR.

Slovenský inštitút v Prahe a Ústredie ľudovej umeleckej výroby

Vás pozývajú na vernisáž výstavy

ÚLUV – moderná značka s tradíciou

Originálna autorská tvorba a súčasná produkcia slovenských remeselníkov a dizajnérov nadväzujúcich na tradičné remeslá.

Program vernisáže dňa **9. 4. 2026 o 17.00 h**

- Premietanie filmu *Tradičia v pohybe*
- Prezentácia ÚLUV-u a predstavenie novej publikácie *ÚLUV 1945 -1989. Remeslo so značkou* | Mgr. Eva Ševčíková a Mgr. Zuzana Dedík Sídliková, PhD.

RSVP do 2. 4. 2026: si.prague@mzv.sk

Výstava je prístupná od 1. 4. do 3. 5. 2026 v galérii Slovenského inštitútu, Hyberská 1, Praha 1.
Otváracie hodiny: streda – piatok 13.00–18.00 h

www.uluv.sk

DOMUS SM v ČR v spolupráci s Muzeem Karlovy Vary rozšírili expozičnú výstavu slovenskej ľudovej hmotnej kultúry

Výstava slovenská ľudová kultúra na Karlovarsku

Muzeum Královská mincovna Jáchymov
nám. Republiky 37
Od 1. apríla do 15. augusta 2026

Podrobné informácie na www.kvmuz.cz

Výstava vznikla vďaka finančnej podpore MK ČR, ktorú udelila projektu DOMUS SM v ČR

Slovo redaktora

Vážení čitatelia, ospravedľňujeme sa Vám, toto číslo vyjde tlačou až po zasadaní grantovej komisie MK ČR koncom apríla. Až sa dozvieme výšku príspevku na náš časopis, dáme ho do tlače, zrejme sa tak stane koncom mája. V jednej obálke nájdete číslo 4 a 5, tak ako tomu bolo v minulosti. Listy budú vychádzať na internete na www.klubsk.net vo svojich pravidelných dátumoch, vždy do 10. daného mesiaca.

Venujme sa mesiacu aprílu, ktorý kedysi býval plný ľudových zvykov. Niektoré z nich boli spojené s liturgickým rokom a jeho obradmi.

Patrili k nim oslavy pohyblivého sviatku Veľkej noci, ktorého dátum sa viazal k jarnému úplňku (od 20. marca do 20. apríla). Na Slovensku bola Veľká noc veľkým sviatkom, ktorý sa zachoval v hojnosti zvykov a obradov do konca 20. storočia. V Česku sa oslavy Veľkej noci líšili podľa regiónov – doteraz sa dodržia na Morave najmä na Valašsku, Moravskom Slovácku, ale aj v okolí Brna a Olomouca. Oblasť Sliezska – Broumovsko, Krnovsko, Bruntálsko podstatnú časť tradícií a zvykov stratili odsunom Nemcov. V Čechách sa drží Veľká noc v Plzeňskom kraji, a to predovšetkým na Chodsku. V regiónoch Čiech tradície Veľkej noci zanikli v druhej polovici 20. storočia a dnes je Veľká noc pre strednú a mladú generáciu predĺženým jarným víkendom.

Apríl sa ale stal významným mesiacom pre žiakov a ich rodičov. Konajú sa prijímacie skúšky na stredné školy – osemročnými počínajúc a šesťročnými, štvorročnými, a všetkými ďalšími strednými školami končiac. Tieto prijímačky najmä na všetky typy gymnázií sa stali stredobodom pozornosti značnej časti populácie. Za prvej republiky sa žiadne prijímacie skúšky nerobili, škola prijala všetkých žiakov. Triedy boli preplnené, ale postupne časť žiakov odchádzala pre neprospech na iný typ školy, alebo na vyučenie k majstrom i do postupne vznikajúcich učilíšť. Najmä remeselníci a živnostníci boli veľmi cenení. To ale skončilo, a preto deti trápime testami, kurzami atď. Z ich strádania vznikla nová aprílová tradícia.

Ilustrácia: Dominika Sládková Paštéková

Helena Nosková, apríl 2026

OBSAH

Portsmouth – srdce britskej námornej histórie	2
<i>Igor Otčenáš</i>	
Vtedy pred 60 rokmi (O kultovom oscarovom filme Obchod na korze)	4
<i>Peter Cabada</i>	
Kde lze v Praze vidět Sixtinskou kapli?	7
<i>Petr Kuneš</i>	
Automobilový priemysel na Slovensku a v Čechách	8
<i>Peter Kozma</i>	
Stále mu to spieva – Martin Babjak	10
<i>Anna Sláviková</i>	
Zlato Rýna v novej inscenácii Národného divadla	12
<i>Jarmila Wankeová</i>	
O svete a iných svetoch v tvorbe Moniky Kulhovej	14
<i>Euboslav Moza</i>	
Slovenská a česká knižnica	16
<i>Igor Otčenáš</i>	
Architektúra je archeológiou ducha	18
<i>Vladimír Dubeň</i>	
Príloha Orišek	21

Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Vydáva: Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR v spolupráci s Klubom slovenskej kultúry a Slovensko-českou spoločnosťou
• Sídlo redakcie: Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2 • Číslo 4/2026 pripravili: šéfredaktorka PhDr. Helena Nosková, CSc., tel.: 603 824 370, zodpovedný redaktor a grafická úprava Milan Šmíd, tel. 604 545 555, redakcia – Eva Belzová, Ing. Eva Zajíčková, CSc. • Výtvarná spolupráca: Dominika Sládková Paštéková • Redakčný kruh: Miroslav Brocko, Mgr. Martin Guzi, PhDr. Slavomír Michálek, DrSc., PhDr. Radovan Čaplovíč, Toňa Revajová • E-mail: noskova@usd.cas.cz, listy@franklin.cz • Rozširuje DOMUS SM v ČR, Klub slovenskej kultúry a Česká pošta, s.p. • Internetovú verziu nájdete: www.klubsk.net • LISTY vychádzajú vďaka podpore MK ČR a ÚSZZ SR • DTP: Studio Franklin • Tlač: Tiskárna Triangl • Do tlače odovzdané 7. 4. 2026 • Registrácia vydavateľa časopisu LISTY – Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR: MK ČR E 6584 • ISSN 1213–0249 • Cena jedného výtlačku je 30 Kč/1,20 € • Ročné predplatné 120 Kč prijíma Dokumentačné a múzejné stredisko slovenskej menšiny v ČR a KSK na adrese redakcie a číslu účtu 43-4323110237/0100 • Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú • Akékoľvek rozširovanie celku aj častí textov v elektronickej alebo v papierovej verzii podlieha schváleniu vedenia DOMUS SM v ČR a KSK • Foto na titulnej stránke: Milan Šmíd – Kaplnka na Vyžlovke

POHLADNICA LISTOV

*Horná paluba HMS Victory,
na ktorej stál admirál Horatio
Nelson počas bitky pri myse
Trafalgar (1805)*

PORTSMOUTH – srdce britskej námornej histórie

Na južnom pobreží Anglicka, v srdci prístavného mesta Portsmouth, sa rozkladá jeden z najvýznamnejších areálov námornej histórie sveta – Portsmouth Historic Dockyard. Toto miesto nie je len obyčajné múzeum, ale živá kronika britskej morskej slávy, svedok stáročí objavov, bojov, odvahy a technologických inovácií. Každý, kto do areálu vstúpi, má pocit, že sa preniesol v čase – od stredovekých plachtencov až po ocelové kolosy viktoriánskej éry.

Dnes je dockyard (lodenica) súčasťou Národného múzea Kráľovského námorníctva a patrí medzi najnavštevovanejšie historické pamiatky vo Veľkej Británii. Samotný prístav Portsmouth má mimoriadny význam už od 15. storočia. Bol jednou z prvých pevne vybudovaných námorných základní Anglicka a zohrával kľúčovú úlohu vo všetkých veľkých konfliktoch britskej histórie – od napoleonských vojen až po dve svetové vojny. Práve tu kotvili flotily, ktoré chránili impérium a zabezpečovali jeho mocenský vplyv na moriach. Preto nie je prekvapením, že práve Portsmouth sa stal domovom múzea, ktoré túto veľkolepú tradíciu uchováva. Portsmouth Historic Dockyard nie je len miestom, kde sú vystavené staré lode. Je to komplex, ktorý spája históriu, vedu a vzdelávanie. Každá loď, každý exponát a každá budova rozpráva svoj vlastný príbeh. Najväčším lákadlom je bezpochyby legendárna HMS Victory, vlajková loď admirála Horatia Nelsona. Táto

majestátna drevená trojpalubová vojnová loď bola svedkom jednej z najznámejších bitiek britskej histórie – bitky pri Trafalgare v roku 1805. Nelson z jej paluby riadil britskú flotilu proti spojeným silám Francúzska a Španielska, pričom síce padol v boji, ale jeho víťazstvo definitívne upevnilo námornú dominanciu Británie na viac ako sto rokov. Victory je dnes uchovaná v suchom doku, kde si ju môžu návštevníci pozrieť takmer v pôvodnom stave. Prechádzka po jej palubách je ako vstup do živého románu – vidieť tu možno delové paluby, kajuty, kuchyňu i Nelsonovu kabínu, v ktorej naposledy po ťažkom zranení v boji vydýchol. Drevené trámy stále voňajú smolou a laná sú napnuté tak, akoby sa loď chystala znovu vyplávať. Druhou pýchou múzea je HMS Warrior, prvá železná

Kormidlá HMS Warrior

HMS Warrior

Zbrojnica posádky na palube HMS Warrior

Lodný telegraf strojovne HMS Warrior

obrnená loď postavená pre britské námorníctvo v roku 1860. V čase svojho vzniku bola technologickým zázrakom – spájala parný pohon s plachtami a vďaka svojmu pancierovaniu bola prakticky neporaziteľná. Prechod z dreva na oceľ znamenal revolúciu vo vojnovom námorníctve, a Warrior sa stala symbolom začiatku modernej éry. Návštevník, ktorý vstúpi na jej palubu, uvidí obrovské parné stroje, delové batérie i priestory, kde žila posádka. Všetko pôsobí autenticky a realisticky – človek si uvedomí, aký veľký skok urobila technika za jedinú generáciu. Tretím klenotom dockyardu je Mary Rose – loď, ktorá patrila kráľovi Henrichovi VIII. a potopila sa v roku 1545 počas bitky v Solentskom prielive. Po viac ako štyroch storočiach bola v roku 1982 vyzdvihnutá z morského dna a dnes je umiestnená v špeciálne klimatizovanom pavilóne, kde je možné vidieť zachované časti jej trupu a tisíce predmetov, ktoré s ňou boli objavené. Od lyžíc a hrebeňov, cez zbrane až po

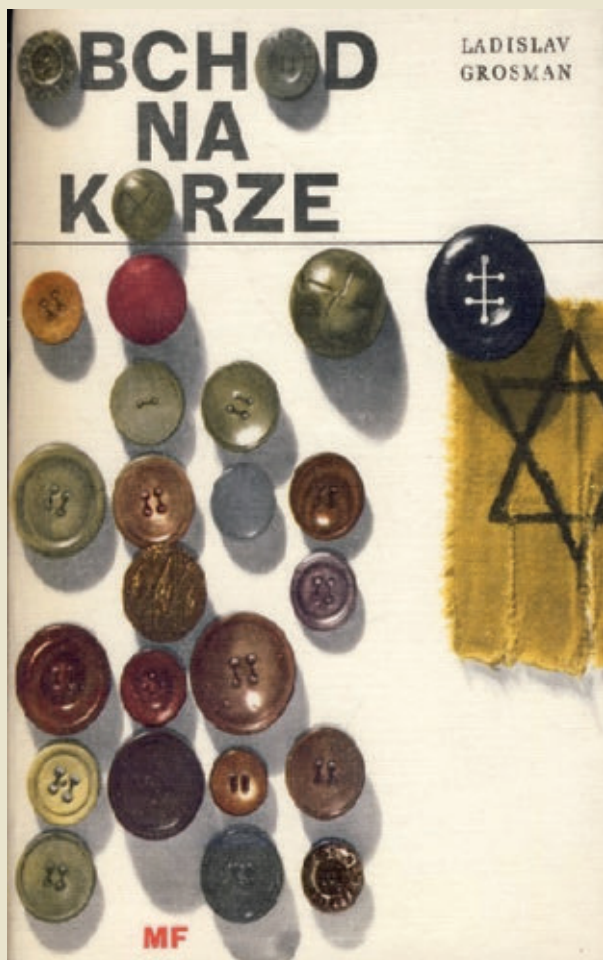
odevy a nástroje – všetko rozpráva fascinujúci príbeh o každodennom živote renesančných námorníkov. Pre návštevníka je to jedinečný zážitok, pretože takto komplexne zachovaná loď z 16. storočia je vo svete raritou. Mary Rose je zároveň ukážkou úžasnej práce archeológov a reštaurátorov, ktorí dokázali zachovať niečo, čo by inak more dávno pohltilo. Okrem týchto troch hlavných lodí ponúka múzeum aj ďalšie expozície. Návštevníci si môžu prezrieť HMS M33, malú delovú loď z prvej svetovej vojny, ktorá sa zúčastnila operácií pri Gallipoli. Zaujímavé sú aj výstavy o vývoji lodnej výzbroje, navigačných prístrojov a o námorných uniformách. V jednej z budov sa nachádza aj interaktívne centrum, kde si môžu deti i dospelí vyskúšať, ako sa kormidlovala loď, ako sa strieľalo z dela alebo ako sa merala zemepisná šírka pomocou sextantu. Návšteva Portsmouth Historic Dockyard však nie je len o exponátoch. Ide o miesto, ktoré má svoj rytmus, vôňu a zvuk. V prístave stále kotvia moderné lode britského námorníctva a občas je možné vidieť aj vojenské cvičenia. Staré doky z červených tehál sa lesknú vo vlhkom morskem vzduchu a nad hlavou často lietajú čajky, ktoré dotvárajú atmosféru. V areáli sa nachádzajú aj kaviarne, obchody so suvenírmi a reštaurácie, ktoré ponúkajú tradičné anglické jedlá, ako fish and chips či čaj s mliekom. Celý areál je prepojený aj s mestom – dá sa sem prísť vlakom, autom alebo loďou, ktorá premáva po prístave. Pre mnohých návštevníkov ide o celodenný výlet, pretože na podrobné prehliadky všetkých lodí a výstav by menej času nestačilo. Význam dockyardu však presahuje hranice samotného múzea. Ide o živé centrum vzdelávania a výskumu. Mnohé univerzity spolupracujú s múzeom na projektoch týkajúcich sa histórie, inžinierstva či ochrany kultúrneho dedičstva. Vzdelávacie programy pre školy a rodiny pomáhajú mladým ľuďom pochopiť, ako fungovalo námorníctvo, aké technické výzvy museli ľudia riešiť a ako more ovplyvňovalo svetové dejiny. Múzeum tiež prispieva k rozvoju turizmu – Portsmouth Historic Dockyard je jednou z hlavných atrakcií celého južného Anglicka a každoročne prináša mestu milióny libier. Pre obyvateľov Británie je tento areál symbolom národnej hrdosti a námornej tradície. HMS Victory sa často označuje ako „plávajúca svätyňa britskej slávy“, a návšteva tejto lode má pre mnohých podobný význam ako návšteva katedrály či pamätníka padlých. Múzeum však nezostáva uzavreté v minulosti – pravidelne organizuje výstavy o modernom námorníctve, o ekologických otázkach spojených s oceánmi a o budúcnosti námornej techniky. Portsmouth Historic Dockyard tak spája minulosť, prítomnosť i budúcnosť do jedného celku. Každý, kto sem zavíta, odchádza s pocitom, že more nie je len priestorom na ceste z bodu A do bodu B, ale nekončným zdrojom príbehov, odvahy a poznania. Toto miesto nie je len o lodiach – je o ľuďoch, ktorí ich stavali, ktorí na nich žili a ktorí vďaka nim menili svet. V Portsmouth Historic Dockyard človek pochopí, že história nie je mŕtva – len čaká, kým ju niekto znovu objaví.

Igor Otčenáš, foto: autor

Vtedy pred 60 rokmi

(O kultovom oscarovom filme OBCHOD NA KORZE)

Prvým československým dlhometrážnym hraným titulom, ktorý získal Oscara za najlepší cudzojazyčný film, bola snímka **Obchod na korze**. Americká Akadémia filmových umení a vied dielo slávnostne dekorovala pred šesťdesiatimi rokmi 18. apríla 1966. Doteraz ide o jediný opus so slovenskými reáliami, ktorý získal najprestížnejšie ocenenie svetovej kinematografie. Tragikomický príbeh trvajúci 128 minút bol zaradený do rebríčka 1001 filmov Stevena Schneidera, ktoré by sme mali vidieť pred smrťou.

Obálka jedného z knižných vydání novely *Obchod na korze*

LADISLAV GROSMAN

Autorom rovnomennej literárnej predlohy a spoluscenáristom oscarového filmu bol prozaik, prekladateľ, scenárista, redaktor a pedagóg Ladislav Grosmán (4. 2. 1921 Humenné – 25. 1. 1981 Tel Aviv, Izrael). Žiaľ, mladšie generácie už nevedia o ňom zhola nič... Spočiatku publikoval v slovenskom jazyku, od roku 1958 prevažne v češtine (žil v Prahe). Rozsahom nevelkým dielom sa začlenil do literárneho prúdu, ktorý od sklonku päťdesiatych rokov aktualizoval židovskú látku a jej univerzálny humanistický význam (Arnošt Lustig, Ladislav Fuks a iní). Od septembra 1968 žil ako exulant, pre ktorého bolo „Humenné hlavným mestom sveta“, v Izraeli, kde na univerzitách v Tel Avive prednášal dejiny slovenských literatúr, respektíve vyučoval tvorivé písanie a scenáristiku.

Drvivá väčšina Grosmánových próz čerpá z dôvernej znalosti histórie a zvykoslovia rodného kraja pod Vihorlatom, ako i vyčibrenej schopnosti kreatívne uplatniť v textoch nielen špecifický jazyk, spôsob myslenia a ritualizované konanie židovského etnika, ale i situačný a slovný humor, grotesknosť a tragikomiku. Autentické sprítomnenie ťaživého vojnového osudu Židov a epicky plastické zobrazenie príbehov írečitých ľudských typov a zväčša bizarných konfliktných situácií dosiahli umelecký vrchol v novele *Obchod na korze* (1965) a titulnej poviedke zbierky *Nevesta* (Nevesta, 1969).

Obidve prózy z čias vojnovy Slovenskej republiky rozvíjajú v autentických kulisách provinčného východoslovenského mestečka príbehy o zásadnom rozpore medzi túžbami, snami a ilúziami bezbranných pochabých ľudí a nemilosrdnou dobovou realitou. Novela *Obchod na korze* je priamočiarym, groteskno-tragickým rozprávaním o nehrdinskej (i nevýraznej) postave stolára a židovskej stareny, ktorá vôbec nevníma všadeprítomné dôsledky vojnovy kataklizmy.

Spisovateľ na pozadí ich osudov presvedčivo zobrazil bezmocnosť nerozhodných a nevedomých obetí totalitného režimu.

KADÁR & KLOS

Režisérsky tandem Ján Kadár & Elmar Klos je vo všeobecnosti považovaný za najvýznamnejšiu filmársku dvojicu v dejinách československej kinematografie. Nakrútili spolu osem dlhometrážnych hraných titulov, ktorých názvy uvádzame v slovenčine: *Únos* (1952), *Hudba z Marsu* (1955), *Tam na konečnej* (1957), *Tri želania* (1958), *Smrť sa volá Engelchen* (1963), *Obžalovaný* (1964), *Obchod na korze* (1965), *Túžba zvaná Anada* (1970).

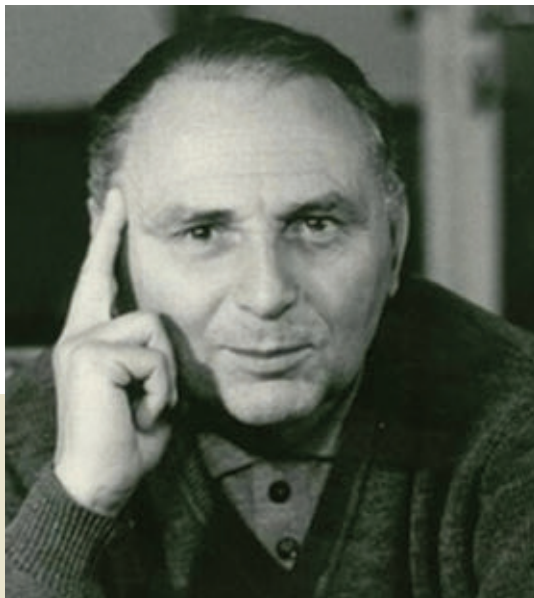
Dodnes sa vedú diskusie, čo Kadára a Klosa tak dlho držalo spolu, a prečo vlastne tvorili ako dvojica. Slovák Ján Kadár, ktorý ako exulant zomrel v Los Angeles (Kalifornia, USA), v tejto súvislosti raz v interview povedal: „*My sme s Klosom absolútne rozdielne charaktery a temperamenty, a to je dôvod, prečo pracujeme spolu... Sám neverím na režisérске dvojice, najlepšie je nakrúcať samostatne, ale my sme výnimkou, lebo neobmedzujeme svoje ambície a individuálne schopnosti. Podstata našej spolupráce spočíva v prípravnom období. Nakrúcanie je niečo iné, a niečo iné je dokončevanie filmu. Každý z nás má v tomto procese inú úlohu*“ (1962). Istotne netreba zdôrazňovať, že umeleckým vrcholom tejto excelentnej režisérске dvojice je film *Obchod na korze*.

JOZEF KRONER

Titulné úlohy vo vojnovy filmovej dráme *Obchod na korze*, ktorú tvorcovia nakrúcali v Sabinove a pražských ateliéroch, bravúrne stvárnila poľská herečka – vtedy riaditeľka Židovského divadla vo Varšave – Ida Kamińska (Rozália Lautmannová) a Jozef

Autor rovnomennej novely a spoluscenárista oscarového filmu *Obchod na korze* Ladislav Grosman

Spolurežisér filmu *Elmar Klos* bol rodákom z Brna, zomrel v Prahe, kde dlhodobo žil

Režisér Ján Kadár

Režisér Ján Kadár pri preberaní Oscara za najlepší cudzojazyčný film s ikonickým americkým hercom Gregorym Peckom (Los Angeles, 18. 4. 1966)

Hlavné úlohy v kultovom filme bravúrne stvárnila Ida Kamińska a Jozef Kroner

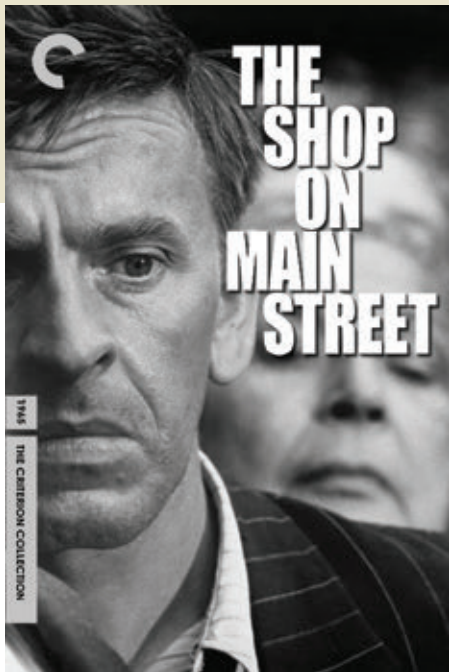
Kroner (Tóno Brtko). Realizačnému tímu sa podarilo hodnoverne zobraziť atmosféru a kolorit vojnového malomesta, ako i charakterovú premenu jeho obyvateľov v súvislosti s arizáciou židovského majetku. Ako uviedol renomovaný český filmový historik Jan Žalman, „morálne filozofické téma kompromisu dospelo v *Obchode na korze* do plného a myšlienkového i umelčesky vyzrálého tvaru. S neselhávajúcim citom pro vyváženú naivitu i vypočítavosť, smiešnosť i padouštví, soucitu a krutosť umocnili autoři *Obchodu na korze* Brtkův krátký sen o lepším živote do tragikomedie. Vtiskli této tragické groteske ze zapadlého koutu Evropy obecně platný rozměr... Příběh nepatrného slovenského řemeslníka vyjádřili s prostotou hodnou Chaplina, jazykem vyhýbajícím se umělému dramatisování, a přesto hluboce dramatickým tím, jak v něm komedie osudově ústila do tragédie. Dosáhnout maxima vnitřního účinku s minimem vnějších prostředků – to bylo odjakživa znakem pravého umění“ (1993).

Vďaka excelentným kreáciám spomínaných hlavných aktérov deja vyžaruje z kultového filmu nielen prenikavý ľudský rozmer, ale i pozoruhodná expresívna sila. Ide o jasný dôkaz, že klasicky stvárnené realistické herectvo nestratilo ani v príboji moder-

ných vyjadrovacích prostriedkov nič z vlastnej pôsobivosti. Súveková kritika zaregistrovala, že *Obchod na korze* pripomína diela vtedajších brazílskych filmárov a ich obľudne groteskný obraz „malých diktatúr“. V prípade opusu zo slovenského prostredia však dôraz nespočíval na akcentovaní politického fenoménu. Tvorcov viac zaujímalo, ako sa tento fenomén korumpuje, rozkladá a v konečnom dôsledku neľútostne likviduje mravnú i fyzickú podstatu človeka.

18. APRÍL 1966

Nakrúcanie snímky *Obchod na korze* sa začalo 12. júna 1964, rozpočet tvorcovia diela prekročili o 700 tisíc vtedajších korún a plánovanú metráž 2 700 metrov o 750 m. Kameramanom filmu bol Vladimír Novotný, hudbu zložil Zdeněk Liška a po boku Jozefa Kronera a Idy Kamińskiej v ňom účinkovali slovenskí herci a herečky František Zvarík, Hana Slivková, Martin Hollý starší, Elena Zvaríková-Pappová, Martin Gregor, Adam Matejka, Mikuláš Ladižinský, Alojz Kramár, František Papp, Juraj Herz, Jozef Stražan, Milan Drotár a ďalší.

Polská herečka Ida Kamińska získala nomináciu na Oscara v kategórii Najlepší ženský herecký výkon v hlavnej úlohe, Jozefa Kronera totalitný režim do Los Angeles na 38. udeľovanie cien Americkej akadémie filmových umení a vied nepustil... Najprestížnejšie ocenenie svetovej kinematografie si boli prevziať režiséri Kadár a Klos vedno s Idou Kamińskou. Domáca verejnosť si pozrela sošku Oscara len raz – po prílete tvorcov z Hollywoodu do vlasti. Roky rokúce o nej nevieme nič, lebo sa stratila niekde v USA, kam s ňou odišiel Ján Kadár...

POVINNÉ MLČANIE

Oscarový film *Obchod na korze* bol krátko po Grosmanovej a Kadárovej emigrácii (1968) zakázaný a odložený na dvadsať rokov do trezoru. Zaslúženú satisfakciu a uznanie získal doma až po Nežnej revolúcii.

Úmrtie spolurežiséra filmu Jána Kadára v júni 1979 (Los Angeles) reflektovali nekrológy v severoamerickej i francúzskej tlači. Vo vtedajšom socialistickom Československu panovalo ohľadne tejto udalosti hrobové ticho, iba Elmar Klos postavil v lete 1979 v záhrade svojho pražského rodinného obydlia z kameňov na pamiatku najbližšieho kolegu a spolupracovníka kríž.

Keď v januári 1981 skonol v Tel Avive Ladislav Grosman, dôstojne zareagoval len časopis Čechov a Slovákov vo Švajčiarsku *Zpravodaj*. Domáce literárne a kultúrne periodiká o úmrtí autora literárnej predlohy a spoluscenáristu celosvetovo známeho filmu *Obchod na korze* buď povinne mlčali, alebo to ani nezaregistrovali...

Text: Peter Cabadaj
Foto: archív Petra Cabadaja

Kde lze v Praze vidět Sixtinskou kapli?

Je tomu už téměř 65 let, kdy bylo v Královské oboře (Stromovce) v městské části Praha 7 slavnostně otevřeno Planetárium. Budova, kterou projektoval proslulý architekt Jaroslav Frágnér, poskytuje po celou dobu zábavnou formou poučení o vesmíru mládeži i dříve narozeným návštěvníkům. Jako každé takové zařízení začalo po půlstoletí provozu technicky zaostávat.

Místo pouhé dílčí výměny zastaralé promítačky zvolil provozovatel – hlavní město Praha – rozsáhlou rekonstrukci: výsledkem je nejmodernější interiér v bezkonkurenční kvalitě, jakýsi LED dóm. Vnitřek promítací kupole je osazen celkem 12 000 LED panely s více než 45 miliony diod. Pražské planetárium je teprve třetím na světě, kde byla použita tato unikátní technologie a vůbec prvním planetáriem, které se jí může pochlubit. LED diody dokáží svítit i černě, takže vyvolávají dojem skutečně temného vesmíru prozářeného hvězdami. Není ani vidět mezírky mezi panely, tenké jako lidský vlas. Mohutný dojem vzniká tím, že obraz sahá až k podlaze. Zatímco v jiných planetáriích je snižován jas odrazy světla z promítačky, v pražském zařízení je obraz díky zvolené technologii až stokrát jasnější. Na největší promítací ploše v Česku lze pozorovat hvězdy, i když venku je tma či světlo, jasno nebo dešť.

Návštěvníci mohou sledovat hluboký vesmír, nitro buňky nebo třeba i Sixtinskou kapli, jako by byli v ní. Kromě vlastního zobrazování vesmíru, hvězd a planet lze sledovat snímek o vzniku a vývoji hvězd nebo pokračování filmu o křečkovi, který se chce podívat do vesmíru, od podzimu bude uvedena i Hurvínkova vesmírná odyssea – první loutkový film promítaný na kupoli. V areálu budovy se nachází přistávací modul Apolla 11 a raketoplán Atlantis. Projekce probíhá na největší promítací ploše v České republice, průměr kupole je přes 22 metrů – tedy největší na světě, výška činí 15 metrů; do sálu se vejde 280 diváků. Každý program

trvá necelou hodinu, z toho je 20 minut živě moderovaná část. Program Voyager obsahuje například film o jedné z nejdůležitějších vesmírných misí, kdy byly v roce 1977 vyslány dvě kosmické sondy k prozkoumání Jupiteru, Saturnu, Uranu a Neptunu. Po projekci je někdy na odchod ze sálu dokonce zobrazována Sixtinská kaple ve Vatikánu.

Planetárium je otevřeno od úterý do neděle, vždy od 10.30 do 21 hodin. Vstupné je 289 Kč, pro seniory, děti a studenty je vstupné o 70 Kč poníženo, zvýhodněn je i vstup pro rodiny s dětmi. Denně je uváděno pět projekcí a promítání snímků, vždy v 11, 13.30, 15, 18 a 19.30 hodin. Děti zaujme například pohádka Polaris o ledním medvědovi Vladimírovi a tučňákově Jamesovi, kteří se vydají na Mars a Saturn, kde pátrají po příčinách střídání dne a noci, ročních období a polárních nocí či polární záře.

Návštěva nejmodernějšího planetária na světě je mimořádným zážitkem pro malé i velké návštěvníky. Praha má kromě Planetária ve Stromovce ještě Štefánikovu hvězdárnu na vrchu Petřín a hvězdárnu v Ďáblicích; všechny tři instituce vystupují pod společnou značkou Planetum. Pražané a návštěvníci metropole mají tedy dostatek možností najít poučení o vesmíru zábavnou formou.

Text: Petr Kuneš, foto: internet

Automobilový priemysel na Slovensku a v Čechách

Medzi najvýznamnejších výrobcov osobných automobilov v Českej republike patria mladoboleslavská spoločnosť Škoda Auto, vlastnená koncernom VW Volkswagen, kolínska spoločnosť TPC – Toyota Peugeot Citroen Automobile Czech, vlastnená japonsko-francúzskym konzorciom Toyota-Peugeot-Citroen a nošovický Hyundai, vlastnený touto kórejskou spoločnosťou. Nákladné automobily sa vyrábajú v Tatre Kopřivnice a v spoločnosti AVIA Praha. Pre Českú republiku má automobilový priemysel zásadný význam: tvorí viac ako 25 % celkovej priemyselovej produkcie a prispieva tak až 10 % do hrubého domáceho produktu (HDP). Toto priemyslové odvetvie zabezpečuje viac ako 20 % českého exportu.

Vďaka piatim etablovaným výrobcam automobilov (VW, Stellantis, Kia, Jaguar Land Rover, Volvo) patrí Slovenská republika medzi svetových lídrov vo výrobe automobilov na jedného obyvateľa. Automobilový priemysel je najdôležitejším odvetvím slovenskej ekonomiky, tvorí takmer 12 % HDP a predstavuje 24 % slovenského exportu. V roku 2025 sa na Slovensku vyrobilo viac ako milión automobilov a celkovo tak sektor vytvoril pridanú hodnotu takmer 12 miliárd EUR. Automobilový priemysel má na Slovensku silnú tradíciu, v súčasnosti je najsilnejším priemyslovým odvetvím z hľadiska podielu na celkovom HDP Slovenska, exportu Slovenska, ale aj tvorby pracovných miest.

Silná tradícia, súčasná kvalita výroby ako aj moderné trendy automobilového priemyslu spojené s využívaním alternatívnych pohonov znamenajú pre automobilový priemysel na Slovensku a v Čechách príležitosť získať nové investície. A to v období, keď musí európsky automobilový priemysel riešiť problémy, ktoré ho už v blízkej budúcnosti výrazne zmenia.

Výroba automobilov v oboch našich krajinách patrí k najvýznamnejším odvetviám ich priemyslu. V Českej republike, buď priamo, alebo prostredníctvom subdodávateľov, zamestnáva viac ako pol milióna pracovníkov, na Slovensku je to asi tristo tisíc zamestnancov. České automobilky vyrábajú takmer jeden a pol milióna automobilov ročne, na Slovensku sa vyrába už viac ako jeden milión vozidiel za rok.

Tradičný a silný ekonomický sektor určite nezostane v súčasnej podobe a bude sa musieť transformovať. Na jeho budúcnosť budú mať vplyv predovšetkým veľmi prísne pravidlá „*Green Dealu*“, preferovanie elektromobility pred spaľovacími a vznetrovými motormi a taktiež nastupujúca konkurencia z Číny. Aj pre veľké európske automobilky bude veľmi ťažké prejsť touto transformáciou, budú totiž musieť prejsť silnou „odtučňovacou“ kúrou. Spolu s ňou sa bude meniť aj dodávateľský sektor, ktorý z hľadiska zamestnanosti predstavuje takmer ten istý počet zamestnancov, ako je u samotných finálnych výrobcov.

Veľké zmeny, ktoré čakajú českých a slovenských výrobcov automobilov, sa samozrejme budú týkať tiež celého európskeho automobilového priemyslu. Mení sa totiž veľa vecí súčasne a do budúcnosti je treba zväziť, aké autá budú kupovať zákazníci, ako bude prebiehať distribúcia áut, aká bude regulácia ich

výroby z ekologického hľadiska a v neposlednom rade aká bude konkurencia. Všetky tieto veci, ktoré sú zatiaľ v neistote, budú musieť tradiční výrobcovia automobilov zohľadniť vo svojich prognózach a následne aj výrobných programoch. Už dnes je zrejmé, že rastúci tlak Európskej Únie (EÚ) na výrobu elektromobilov neprináša žiaduce výsledky a záujem zákazníkov o tieto autá klesá. To komplikuje už aj tak zložitú prostredie, ktoré pre automobilový priemysel európska regulácia vytvára. Elektromobily sa nepredávajú tak, ako to očakávali plánovači v EÚ, ale ani tak, aby to pokrylo vysoké náklady výrobcov elektromobilov. Okrem toho, vysoké pokuty EÚ za „flotilové“ emisie znižujú konkurencieschopnosť európskych automobiliek voči globálnej konkurencii. Bude teda treba prehodnotiť predovšetkým emisné normy s cieľom zaistiť technologickú neutralitu a zvýšiť konkurencieschopnosť európskych výrobcov automobilov.

Hlavným odberateľom automobilov vyrobených v Čechách a na Slovensku je Nemecko. Je to práve previazanosť s Nemeckom, ale aj nová ekonomická politika Európskej únie, zvyšovanie cien energií na vstupe výroby a narastajúca konkurencia z Číny, ktoré dostávajú český a slovenský automobilový priemysel pod silný tlak. Čínska auto elektromobilita expanduje do Čiech a na Slovensko. Predaj automobilov z Číny zaznamenal v minulom roku na českom trhu podiel takmer desať percent, ktorý je pri elektromobiloch ešte vyšší. Podobná situácia je aj na Slovensku, kde celkový podiel čínskych automobilov už prekročil 10 %, pričom vyššie zastúpenie čínskej výroby je pri elektromobiloch, kde je najpredávanejšou značkou Tesla, ktorá elektromobily určené pre slovenský a český trh vyrába práve v Číne. Cieľom dovozcov automobilov čínskych značiek je, aby ich automobily nahradili v Čechách a na Slovensku autá značiek Škoda a Dacia.

Čínskych automobilov je na českom i slovenskom trhu relatívne veľa. Tieto automobily nemajú mená, ale iba pre nás

nič nehovoriace (zatiaľ) skratky. Na slovenský a český trh bol v minulom roku uvedený celý rad čínskych značiek, o ktorých sme predtým ani nepočuli. Avšak určite je v Čechách a na Slovensku už veľmi známou značka najvýznamnejšej čínskej automobilky **BYD**, čo je skratka pre **Build Your Dreams** (*uskutočni svoje sny*). BYD je čínska automobilka, ktorá silno expanduje do východnej Európy, vlastní už napríklad výrobný závod v Maďarsku. Na slovenskom a českom trhu sa jej automobily (dva elektromobily a jeden „plug-in“ hybrid) predávajú už od roku 2023. V Číne je BYD jedným z najvýznamnejších výrobcov automobilov a na tamojšom automobilovom trhu je predajcom vozidiel číslo jedna, kde na tomto poste vystriedala dovtedajšieho premianta, ktorou bola značka VW – Volkswagen. Aj na európskom automobilovom trhu BYD už v minulom roku predala viac elektromobilov než konkurenčná Tesla.

Európska komisia nevyužila svoju možnosť zaviesť dodatočné cla na dovoz elektromobilov z Číny. Pre zavedenie cla sa nepostavila dostatočná väčšina členských krajín Európskej únie, ktoré majú v pláne s Čínou spolupracovať v automobilovom sektore a logicky sa obávajú odvetných opatrení zo strany Pekingu. Hlavné nemecké automobilky varujú pred európskymi clamami na elektromobily z Číny a vyzývajú k dohode, ktorá by zavedenie ciel odvrátila. Tým by zabránila riziku novej eskalácie napätia vo vzájomnom obchode. Pre európsky automobilový priemysel by zavedenie ciel pravdepodobne znamenalo oslabenie čínskej konkurencie. Tá však tiež potrebuje svoje automobily realizovať do krajín EÚ, preto akceptuje (zatiaľ) nižšie zisky na vyspelom európskom automobilovom trhu. Čínski producenti automobilov dobre vedia, že ich budúcnosť na európskom trhu spočíva vo vybudovaní výrobných kapacít v krajinách EÚ, Slovensko a Česko nevynímajúc. V tejto súvislosti predstavuje významnú investíciu do slovenského automobilového priemyslu výroba autobaterií, ktorú iniciovala čínska spoločnosť **GOTION Corp**. Na celkovej investícii 1,2 miliardy EUR sa podieľa 80 %, slovenská akciová spoločnosť **InoBat Auto** investuje 20 %, čo predstavuje 240 miliónov EUR príspevok zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. Výstavba závodu, ktorý sa rozprestiera na ploche 65 hektárov v okolí mesta Šurany na južnom Slovensku, začala už v októbri 2025. Bude mať 1 300 zamestnancov a začiatok výroby je plánovaný už na rok 2027. Celková kapacita výroby po dokončení výstavby bude 20 GWh (Giga Watt hodín).

Text a foto: *RNDr. Ing. Peter Kozma, DrSc.,*
Institút Technologických Aplikácií, s.r.o.

Barytonista, laureát Pavarottiho súťaže, bývalý člen Opery SND v Bratislave **MARTIN BABJAK (1960)** si stále pospevuje, i keď už nie tak často, ako tomu bolo donedávna. No stále je usmievavý, plný života, s nádherným hlasom, ktorým zvláda aj techniku náročného bel canta.

Stále mu to spieva

Pochádzate až po rodinné stretnutia? – otec Štefan Babjak bol barytonista, mama Terézia, mezzosopranistka, brat Ján Babjak je tenorista v Opere SND, brat Štefan je členom operného zboru Štátnej opery v Banskej Bystrici, sestra **Terézia Kružliaková-Babjaková, mezzosopranistka, je členkou SND. V akej tónine odznievajú vaše rodinné stretnutia?**

Keďže sme speváci, radi si zaspievame aj doma pri rodinných stretnutiach, najmä pokým žili naši rodičia. Otec bol dlhé roky sólistom Opery Štátneho divadla v Banskej Bystrici, mama spievala v opernom zbere. Všetkým svojim deťom umožnili hudobné vzdelanie. Z piatich súrodencov štyria pokračujeme v tejto profesii aj profesionálne. Ja som začínal v Ochotníckom divadle Andreja Sládkoviča v Banskej Bystrici, kde sa mi podarilo počas štyroch rokov naštudovať šesť divadelných hier, s ktorými sme vystupovali na rôznych súťažiach v našej kategórii. Boli to nádherné roky a veľmi rád si na toto obdobie spomínam.

Vystudovali ste dopravnú priemyslovku vo Zvolene. Vaša životná výhybka vás však nasmerovala na inú trať. Kde ste vzali impulz preorientovať sa na umelecký smer?

Hovorí sa, že železničiar sa musí narodiť na koľajniciach. Ja som sa zjavne narodil v celkom inom prostredí, obklopený hudbou zo všetkých strán. Od malička som túžil vedieť pekne spievať. Navštevoval som hudobnú školu, učil som sa hrať na klavíri aj na kontrabase, ba hrával som aj v ľudovej kapele. Potom som sa však rozhodol, že na umeleckú školu nepôjdem, ale skúsím, či by ma nebavilo čosi iné. A tak som sa vybral na skúšky na dopravnú priemyslovku do Zvolena. Na počudovanie ma prijali, takže som na tejto škole aj zmaturoval v odbore

Železničná doprava a preprava. Ale priznám sa, stále ma to ťahalo k spevu.

Takže po maturite ste šli na druhú strednú školu, ale už s umeleckým zameraním...

Prihlásil som sa na Konzervatórium, prijali ma do triedy pani prof. Idy Černeckej. Počas štúdia prišla ponuka z ministerstva školstva ísť na stáž do milánskej opery Teatro alla Scala. Po skončení som sa znova vrátil do školy, kde som skončil ako najlepší absolvent.

Aj ďalší váš úspech potvrdil toto oprávnené hodnotenie, keďže ste sa stali laureátom Pavarottiho súťaže...

Súťaž sa konala v Amerike roku 1992, šlo o svetové finále a zúčastnil sa jej aj maestro Pavarotti, ktorý bol členom poroty. Bol som vo vynikajúcej kondícii, nemal som nijaké zdravotné problémy. Zo 120 zúčastnených spevákov z celého sveta na záverečnom finále zaspievalo 54, z tých vybral sám Pavarotti 37 laureátov, medzi ktorými som sa ocitol. Nemusím zdôrazňovať, aký som bol šťastný. Nezabudnuteľná pre mňa ostane chvíľa, keď po mojom vystúpení na záverečnom finále maestro Pavarotti vstal, zatlieskal a zakričal: „Bravó, Martin!“ Aj vďaka tomuto víťaznému umiestneniu som dostal ponuku účinkovať v Opere SND, režiséri ma obsadzovali do väčších a náročnejších postáv, medzi ktorými boli dramatické úlohy a začali sa mi otvárať dvere aj na veľké operné scény vo svete.

Svoju kariéru ste začínali v divadle J. G. Tajovského v Banskej Bystrici. Ocitli ste sa na javisku, kde účinkoval váš otec, ba i mama. Mali ste možnosť zaspievať si spolu v tom istom predstavení?

Začínal som postavou Marcela v Pucciniho Bohéme a v nejednom predstavení som bol na pódiu aj s mojimi rodičmi. No každý,

kto je v podobnej situácii, vie, že len čo človek vyjde na scénu, nijaké rodinné či iné väzby neplatia. Pravdaže obidvoch rodičov som si vážil nielen ako ich syn, ale aj ako kolega. Ale v divadle boli len mojimi kolegami, takže sme to všetci brali po tej profesionálnej stránke. Nemal som pred nimi trému či iné zábrany a veľmi rád som prijal ich kritické slová po vystúpení. V Bystrici som spieval nielen opery, ale aj operety. Za tie dve divadelné sezóny sa mi ušli celkom pekné postavy – ako sú Čajkovského Eugen Onegin, Pucciniho Edgar, v opere Carmen som stvárnil hlavnú postavu to-readora Escamilla, z operiet spomeniem Kálmánovu Čardášovú princeznú, v ktorej som spieval rolu Bonyho.

Od roku 1989 do roku 2006 ste boli členom Opery SND v Bratislave. Prihlásili ste sa na konkurz, alebo ste dostali pozvanie účinkovať na našej prvej scéne?

Začiatkom roka 1988 som sa zúčastnil medzinárodnej speváckej súťaže Mikuláša Schneidera-Trnavského v Trnave, kde som získal 2. miesto. O rok nato sa konal konkurz do Národného

Andrea Chénier(2002)
Martin Babjak (Carlo Gérard)

divadla, impulz prišiel zo strany dirigenta Olivera Dohnányiho. Hudobný skladateľ Jozef Revallo ma zasa lákal do práve založenej Komornej opery. Vybral som si našu prvú scénu a do Komornej opery som potom chodil spievať ako hosť.

V SND som debutoval postavou Valentína v nádhornej opere francúzskeho skladateľa Charlesa Gounoda Faust a Margaréta. Za tých sedemnást sezón som dostal možnosť zaspievať si krásne úlohy, v repertoári mám dve desiatky hlavných barytónových postáv svetových opier ako Scarpia v Pucciniho Tosce, Tonio v Leoncavallových Komediantoch, Alfio v opere Mascagniho Sedliacka česť, hlavná postava v Mozartovom Don Giovannim, Renato vo Verdiho Maškarnom bále, ale zaspieval som si aj Marcela v Pucciniho Bohéme, Wolframa vo Wagnerovom Tannhäuserovi či majestátneho vládcu Mojmirá v Suchoňovej opere Svätopluk a veľa ďalších dramatických postáv. Počas môjho angažmánu v SND som účinkoval aj v zahraničí – v USA, Japonsku, Poľsku, Nemecku, Taliansku, Švajčiarsku i ďalších krajinách.

Na začiatku kariéry ste vraj chceli byť tenorista, no ste barytonista. Nie je to pre vás trochu sklamaním?

Áno, chcel som byť tenorista. To chcel byť hádam každý spevák. Tenor je výsostne kráľovský hlas medzi mužmi. A nielen v opere, ale aj v pop music alebo v ľudovej hudbe. Keď chlap dokáže vysoko spievať, je oveľa zaujímavejší. Môjmu hlasu hovoria lyrický barytón. Ale barytón je tiež veľmi pekný, farebne sformovaný hlas, a tak som vlastne s týmto mojím hlasom, získaným od prírody, spokojný. A okrem toho, barytonista je povinný zaspievať najmenej dve oktávy, takže tiež musí zvládať dosť vysoké polohy, niekde len o kvartu nižšie ako tenorista.

Vašou obľúbenou postavou je Rigoletto. Čo je na tej role také pritažlivé?

Giuseppe Verdi dal do tejto postavy veľmi veľa citu. Nie je to vyložené rola dramatická, dá sa robiť dokonca dvoma spôsobmi: dramatickým, aj lyrickým. Takže každý barytonista si tam môže prísť na svoje, podľa toho, aké má hlasové dispozície. Je to rola psychologická a spevácky náročná v tom zmysle, že je to bel cantová postava s nádhernou hudbou nielen v postave Rigoletta, ale v celom opernom diele. Myslím si, že práve preto je táto úloha snom všetkých spevákov a nielen barytonistov, ale aj ostatných hlasových kategórií. Takže od prvej chvíle, ako som ju v roku 2004 naštudoval, zostala mojou najobľúbenejšou a rád si árie z nej zaspievam aj teraz na vlastných koncertoch.

Vystupovali ste pred rôznorodým obecenstvom, dokonca aj pred svätým otcom Jánom Pavlom II. Aj pápeži chodia do opery?

Možno chodia do opery aj oni. Ale vtedajší koncert sa konal v aule Vatikánskej baziliky v Ríme. Účinkoval som spolu s Ľubicou Rybárskou i Jozefom Kundlákom, tiež víťazmi Pavarottiho súťaže a sprevádzal ma klavírny majster Jozef Malík. Na koncerte bolo prítomných asi 6 tisíc ľudí, medzi nimi aj svätý otec, o ktorom bolo známe, že má k umeniu blízko. Chápal som to ako poctu, že mu môžem odovzdať kúsok zo svojho daru.

Okrem koncertných pódíí rozdáвате radosť a pôžitok z dobrej hudby aj prostredníctvom svojich CD. Je problém v dnešných podmienkach vydať CD s vážnou hudbou?

Zatiaľ sa mi ich podarilo vydať päť. Prvé CD je z môjho živého operného koncertu v Košiciach v roku 1997, tak sme ho aj nazvali Martin Babjak live. Ďalšie sa volá Romantika, po ňom prišli Poetika a Folklorika. Posledné CD s ľudovou tematikou má názov Ľudová pieseň.

V súčasnosti veľa koncertujem, najmä na Slovensku, takže k ďalšiemu nahrávaniu som sa nedostal. A odrádza ma aj to nepríjemné zháňanie peňazí na každý projekt. Ak nemá umelec za sebou niekoho solventného, či už jednotlivcov alebo firmu, ťažko z vlastných prostriedkov dokáže vydať knihu alebo CD. Napriek tomu sme si s klaviristom Danielom Buranovským, s ktorým najčastejšie účinkujem na verejnosti, povedali, že sa pokúsime nahráť pekné operné árie, ktoré rád spievam a on by k nim priložil svoje virtuózne čísla. Uvidíme, či sa nám to podarí.

Dve desiatky rokov ste v slobodnom povolaní. Máte dostatok ponúk účinkovať na našich scénach, prípadne v zahraničí?

Našťastie, stále o mňa diváci či poslucháči prejavujú záujem. Podchvíľou sa ozvú z nejakého kultúrneho domu, kúpeľov či organizácií hlavne na Slovensku. Takže robím veľa koncertov, kde prezentujem najmä vážnu hudbu. Zvyčajne spievam operné árie, ale aj operetnú či klasickú piesňovú tvorbu, a keď sa naskytne dobrá ľudová kapela, tak s nimi spustím aj ľudovky. Stále však dodržiavam štýl operného spevu.

V rokoch 1994 – 2004 som bol stálym hosťom v Štátnej opere v Prahe, v Stavovskom divadle ND Praha, hosťoval som v talianskom Trevize, v Rovigu, v Sankt Gallene, vo Philadelphii som viackrát účinkoval v Donizettiho opere Favoritka i Pucciniho Bohéme. Snažím sa stále byť takým spevákom, aby ma obecenstvo, ktoré chodí na moje vystúpenia, akceptovalo a aby malo z môjho umenia dobrý pocit. Čo sa týka zvyšovania kvalít, tam si už nerobím nároky, lebo vek sa ozýva, už sa dá len udržiavať si formu a úroveň. Ale stále sa dá brúsiť a leštiť, aby sa to moje umenie lesklo.

Anna Sláviková

Foto: archív SND a Martina Babjaka

Režisérka Sláva Daubnerová, foto Jakub Gulyás

Zlato Rýna v novej inscenácii Národného divadla

Inscenáciou Zlato Rýna zahájilo Národní divadlo v Prahe vo februári cyklus monumentálnej tetralógie Richarda Wagnera Prsteň Nibelungov o čarovnom prsteni, ktorého kliatba ovplyvní osudy bohov aj smrteľníkov. Inscenácia spája aktuálny výklad mýtu s dlhou pražskou wagnerovskou tradíciou.

Praha bola jedným z prvých miest, kde boli uvedené Wagnerove rané opery Tannhäuser, Lohengrin a Lietajúci Holanďan. Wagnerovská tradícia bola v Prahe udržiavaná priebežne od r. 1885. Ústrednú rolu pritom zohral riaditeľ pražského Nového nemeckého divadla (Prager Neues Deutsches Theater) Angelo Neumann. Ako blízky spolupracovník Wagnera preniesol scénickú výpravu prvého uvedenia Prsteňa Nibelungov v Bayreuthe do Prahy a uvádzal tam operný cyklus pravidelne až do svojej smrti v r. 1910.

Vpredohre cyklu škriatok Alberich ukradne dcéram Rýna zlato a z neho si ukuje prsteň, ktorý mu dáva zázračnú moc. Rozohrávajú sa konflikty, motívy a otázky, ktoré sa naplno rozvinú v nasledujúcich dieloch (Valkýra, Siegfried, Súmrak bohov). Wagner čerpá z germánskej a severskej mytológie, ale pretvára ju na osobitý moderný mýtus – obraz sveta, v ktorom sa bohovia, ľudia aj bytosti podsvetia ocitajú v rovnakej pasci: v túžbe po moci a vlastníctve.

Súčasťou premiéry Zlata Rýna bol predinscenačný večer v Goethe-Inštitúte v Prahe, kde vystúpili tvorcovia ságy: Robert Jindra, majúci na starosti hudobné naštudovanie a režisérka Sláva Daubnerová. Tá má na konte viacero úspešných operných inscenácií. Na jeseň získala cenu DOSKY za naštudovanie opery Příhody lišky Bystroušky v Slovenskom národnom divadle v Bratislave.

Stretnutie v Goethe-Inštitúte mi dalo podnet na rozhovor s režisérkou Daubnerovou o aktuálnom naštudovaní Zlata Rýna v ND Praha.

Ako ste prijali ponuku umeleckého riaditeľa Opery ND v Prahe Per Boya Hansena zhostiť sa réžie Zlata Rýna?

Najprv prišla ponuka na celý Wagnerov Ring. Tú som prijala bez rozmýšľania. Wagnerov Ring je niečo ako olympiáda pre športovca. Celú tetralógiu nakoniec realizovať nebudeme. Končíme Zlatom Rýna, ktorý je predvečerom celého Ringu. Či by som prijala ponuku režírovať iba Zlato Rýna ako solitérny kus, na to už odpovedať neviem, skrátka sa to stalo. A nakoniec to neľutujem. Bola to skvelá skúsenosť.

Čo bolo možné vyčítať z Wagnera a kde a ako nastúpili predstavy súčasného inscenátora?

Wagner pracoval s mytológiou voľne a kreoval z toho vlastný príbeh. Napríklad sestru Fricky Freiu v mytológií nenájde, je to jeho invencia a v podstate zdvojenie jednej a tej istej bohyně. Najprv som sa zaoberala severskou mytológiou, aby som poznala zdroj, z ktorého Wagner vychádzal, napríklad Poetickú Eddu. A skúmala som, čo ho inšpirovalo a ako to spracoval. Rovnako som ja pristupovala k Wagnerovi. Vychádzala som z jeho libreta, ale inšpirovala som sa aj pôvodnou mytológiou a tvorila vlastný výklad. Vždy však vychádzam z libreta, aby mala situácia zmysel.

Čo ste zistili pri študovaní partitúr?

Wagner pracoval s hudobnými motívmi, ktoré v Ringu prepracoval do dokonalosti. Tieto hudobné motívy pripísal jednak postavám, ale aj témam, ako napríklad zjavenie sa Zlata Rýna, ktoré sa potom objavuje ako pripomienka aj v iných miestach. Práve táto práca s motívmi mi prišla nesmierne moderná aj z hľadiska súčasnej drámy, pretože niektoré časti Zlata Rýna, kde sa objavuje viacero postáv, napríklad dilema, ako sa Bohovia vyrovnajú s požiadavkou obrov získať do zálohy bohyňu Freiu. Tak tu to hudobne doslova skáče z jednej hudobnej témy na druhú, pod-

hral. Brala som to ako akúsi nadstavbu celého večera, aj preto sme jeho postavu poňali ako ústrednú, čo je prirodzené pretože Loge je naozajstným hýbateľom deja v Zlate Rýna. Iba som sa to snažila podporiť ešte scénicky tým, že Štefan Margita otvára a aj doslova zatvára oponu. Pracovalo sa s ním fantasticky. Rolu má zažitú, a potom sa dá naozaj experimentovať. Šperkovať. Je to neskutočná kombinácia múdrosti života a zároveň priam chlapčenská hravá energia a skvelá fyzická aj hlasová forma.

Čím ste sa riadili pri stvárnovaní diela na javisku?

Asi ma inšpirovalo, že ho uvádzame v tzv. Zlatej kapličke. Je to kultúrny symbol národa, ktorý zároveň hravo korešponduje s názvom Zlato Rýna, v nemčine Das Rheingold, ale pri vyslovovaní to možno chápať aj ako reines Gold, čisté zlato. Pre mňa ako Slovenku je česť inscenovať v Národnom divadle, je to moja druhá réžia pre ND (po Výletoch pana Broučka). Uvedomovala som si, že dielo je pre pražské publikum, že chceme, aby Wagnerovi prišli na chuť, chceme aby vedeli, že nie je nudný, že je moderný a aktuálny, ale zároveň je to veľmi divadelný, atmosférický svet, ktorý má diváka vtiahnuť do inej dimenzie.

... na spomínanej prezentácii v Goethe-Inštitúte ste na otázku, čím ste sa riadili pri stvárnovaní diela na javisku, odpovedali nasledovne: „Aby bolo stráviteľné pre pražské publikum a zároveň sa umelecky neobmedzovať“. Máte v tomto ohľade už nejaké dojmy či poznatky?

Nijako som sa umelecky neobmedzovala, ale na publiku mi záleží. Nie v zmysle, že by som sa mu chcela prispôbovať, ale pretože mi nie je ukradnuté. Chceme, aby ho divadlo oslovilo, aby sa ho dotklo. Môj zámer sa naplnil a som veľmi vďačná, že to vyšlo, ako som si predsavzala. Všetky predstavenia v ND boli beznádejne vypredané, na každom bol dlhý aplauz a nadšené reakcie z publika. Nikdy som nezažila takú koncentrovanú energiu v hľadisku a také prepojenie energie s javiskom. Boli to magické momenty. Chodia nám spätné väzby od ľudí, ktorí sú prekvapení, že Wagner nie je ťažkopádny, že sa nenudili, že má dokonca humor a napriek tomu silné súčasné vyznenie. Pritom sa nám podarilo moderné divadlo, ktoré prehovára k ľuďom. Čo sa týka kritiky, na poslednom predstavení bol redaktor z prestížneho nemeckého operného periodika Opernwelt, ktorý bol inscenáciou nadšený a v najbližšom čísle prinesie recenziu.

Rozhovor pripravila *Jarmila Wankeová*
Z predstavenia Zlato Rýna, foto *Zdeněk Sokol*

ľa toho, ktorá postava hovorí a čo konkrétne hovorí. Pôsobí to veľmi fragmentárne, až dadaisticky, akoby práca s nejakými nájdenými hudobnými objektami, ktoré sa prekrikujú.

Wagner uvažujúc o divadle ako o Gesamtkunstwerk (označenie diela, v ktorom je spojených viac druhov umenia, napr. hudba, poézia, tanec, pantomíma) nastolil viacero predstáv a požiadaviek, ako napríklad, že divadlo má zasiahnuť všetky zmysly, text má byť dôležitou funkciou a ďalšie. Ako vnímať jeho požiadavky dnes?

Táto myšlienka je dodnes veľmi moderná a aktuálna, prítomná v súčasnom umení, tanci, divadle, skrátka v modernom umení. Umelci a umelkyne často experimentujú s prepájaním žánrov a jednotlivých druhov umenia. Bol to vizionár.

Bolo niečo, čo vás pri práci s hercami a spevákmi dojalo?

Najdojímavejšie pre mňa bolo, že Štefan Margita, ktorý rolu Logeho spieval po celom svete, sa touto rolou lúči s opernou kariérou, a to na javisku Národného divadla, kde ju nikdy ne-

O svete a iných svetoch v tvorbe MONIKY KULHAVEJ

Výtvarný prejav dnešného sveta, o ktorom sa dnes hovorí a píše, je taký široký a rôznorodý, ako nikdy predtým. Tvorcovia hľadajú nové cesty k originalite, chcú vytvoriť iné šokujúce príbehy, a pritom umenie zážitku je aj dnes najpríťažlivejšie.

Všade beží fráza „doba je iná“. Mení sa aj ľudské vnímanie a poznávanie sveta. Avšak pocity vlastnej existencie so všetkým dobrým a zlým zostávajú. Je zmysluplné naplniť ich emóciami.

Umelecký prejav umeleckých disciplín sa nikdy nestratí, pretože je súčasťou života. Bez neho to jednoducho nemôže ísť. A dnešné umenie sa aj vo výtvarnej oblasti pohybuje v dvoch polohách. Experiment a klasika. V každej je figurálny i abstraktný prejav.

Sú to už roky, čo som sa spriatelil so Zábojom Bohuslavom Kulhavým. Mimoriadnou umeleckou osobnosťou, jedným so zakladateľov svetovej postmodernity. Pri každej návšteve som pozrel, čo nové vytvorila aj jeho dcéra Monika. Zaujala ma jej cesta k originalite, k pochopeniu života ako nepatrnej, ale obrovskej časti vesmíru. Jej obrazy boli zároveň blízke tej najmladšej generácii.

Uvedomil som si, že jej tvorbu ľudia nepoznajú. Preto som s ňou začal aktívne spolupracovať. Aby ste spoznali doposiaľ málo známy umelecký výraz Moniky Kulhovej. Je iný, hodnotný a s humánnym posolstvom. Monika si zaslúži záujem. Pretože maľuje svet, ktorý by sme mali tiež poznať.

Monika Kulhavá /1966/ je už dnes známou výtvarníčkou. Jej úspech začal v tichu ateliéru. V ranej tvorbe maľby i kresby prevažne figuralistka. Jej vesmírne bytosti, dievčenské portréty, zaujímavé a dobovo oslovujú diváka v čase, keď veda predkladá desiatky tisíc objavov. Cielene volila svetlé, optimistické až ľúbivé farby na vyrovnanie akejsi chladnej radosti v tvárach. Sršia eleganciou a zároveň studeným pohľadom, ako vesmír. Sú

v nich nepreniknuteľné životné príbehy v inom centre bytia.

Monika cíti, aké poslanie má umelecké dielo. V ňom abstrakcia je vesmír a vesmír je nekonečno. Je výnimočná a originálna. To si na jej tvorbe cením. A vidím, že jej tvorivá cesta nie je opakovaním, ale postupným rastom.

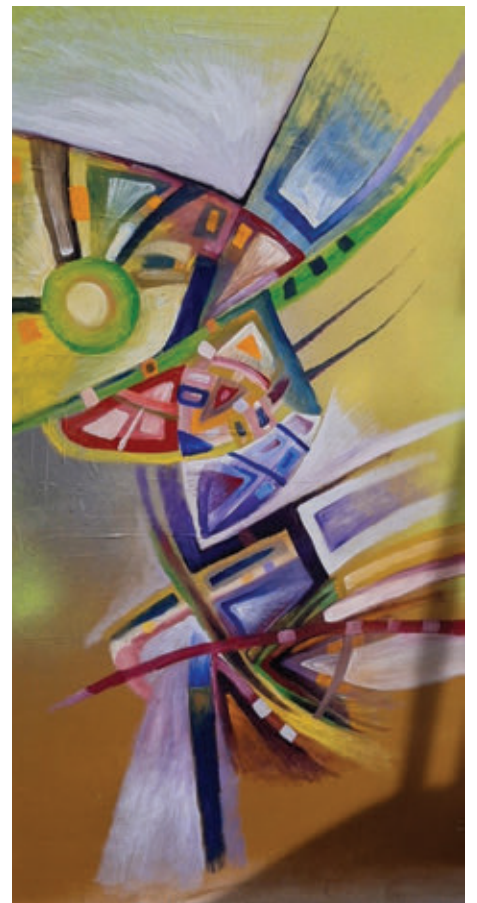
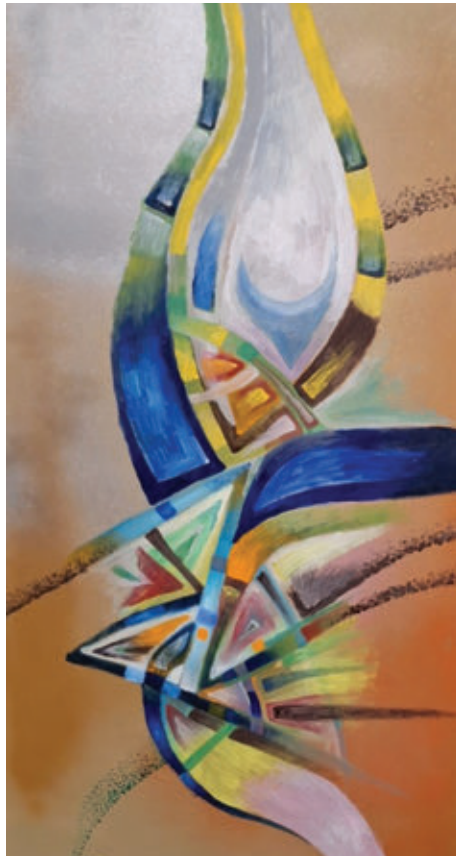
Monika Kulhavá je osobitá, autentická. Sledujem pomaly desaťročia jej umelecký vývoj a môžem napísať, že je v ňom dlhá séria objavov, novostí a farebnej atraktivity.

V súčasnosti variuje farebné, olejovou technikou robené abstraktné obrazy v mnohých farebných odtieňoch. Nesú prvky konštruktivismu, Kandinského abstraktných začiatkov, ale i dnes mimoriadne populárneho sveta mimozemských civilizácií. Celou jej tvorbou sa nesie abstraktný, silne lineárny výraz. Tvorí pozadie figurálnych portrétov, kolorovaný prchavou prskanou farbou, tvoriacou ďalšie príťažlivé zábery. Dnes sa tomu abstraktnému venuje naplno. Vo väčších rozmeroch, alebo sériách miniatúrok. Do obrazov vkladá pre ňu novú farebnú sýtosť. Vytvára v nej kontrast. Jej svet je o túžbach a romantike. To potrebné dobro medzi ľuďmi vkladá aj do obrazov. Ukryté, aby nebolo vidieť, ale pôsobilo. Osobne som si obľúbil jej abstrakty pre jemne lineárne a ušľachtilé tvary, eleganciu farby a symbolizmus v nich.

Vyrastala v umení, celý život ním obklopená, a prítomná pri tvorivých rozhovoroch predstaviteľov našej slovenskej moderny. Otvoril som jej viacero výstav. Nielen doma, ale aj v zahraničí. Tvorba tejto autorky v súčasnosti expanduje. Je držiteľkou viacerých ocenení aj zo zahraničných maliarskych súťaží.

Euboslav Moza, marec 2026

Foto: *archív autora*

Martin Horička: **So Sovietskym zväzom na večné časy** **Slovart, 2025**

Kniha *So Sovietskym zväzom na večné časy* od historika Martina Horičku sa sústreďuje na krátke, no rozhodujúce obdobie rokov 1945 – 1948, keď sa po skončení druhej svetovej vojny formoval politický a zahraničnopolitický kurz Československa. Autor sleduje proces postupnej inklinácie a definitívneho pripútania krajiny k Sovietskemu zväzu a ukazuje, že tento vývoj nebol náhlym zlomom ani jednoduchým dôsledkom vonkajšieho tlaku. Išlo o sled konkrétnych kolaborantských rozhodnutí, kompromisov a predstáv povojnových politických elít, ktoré sa

v danom momente javili ako racionálne, no v dlhodobejšej perspektíve výrazne deformovali, až zničili suverenitu štátu.

Martin Horička patrí k mladšej generácii slovenských historikov a pôsobí na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. Systematicky sa venuje moderným politickým dejinám a predovšetkým sa dlhodobo zaoberá povojnovým vývojom Československa, zahraničnou politikou, vzťahmi so Sovietskym zväzom a fungovaním politickej moci v období formovania komunistického režimu. Vo svojom výskume sa sústreďuje najmä na rozhodovacie procesy, diplomatické zákulisie a rolu domácich aktérov, čím sa odlišuje od výkladov, ktoré kladú dôraz výlučne na vonkajší nátlak Moskvy. Je autorom viacerých odborných štúdií a článkov publikovaných v historických časopisoch, kde sa opakovanne vracia k témam povojnovej transformácie, politických ilúzií a postupného zužovania demokratického priestoru v Československu. V monografii *Gottwaldov demokrat: Zabudnutý príbeh Jána Ševčíka* spracoval konkrétny politický osud, na ktorom ukázal vnútorné rozpory komunistického hnutia a nejednoznačnosť povojnových politických identít. Aj v knihe *So Sovietskym zväzom na večné časy* je zreteľná podobná metodologická línia: snaha vysvetľovať dejiny cez konkrétnych aktérov, ich motivácie a obmedzenia, nie cez zjednodušené schémy či neskoršie ideologické interpretácie.

Ťažiskom knihy je analýza zahraničnopolitickej orientácie Československa po roku 1945, no autor venuje pozornosť aj vnútropolitickým pomerom a hospodárskym otázkam. Ukazuje, že orientácia na Sovietsky zväz bola v prvých povojnových rokoch vnímaná ako pragmatická voľba v situácii, keď bola krajina oslabená vojnou a ocitla sa v novom geopolitickom usporiadaní. Postupne sa však táto voľba menila na závislosť, ktorá zasahovala do fungovania vlády, politických strán aj verejnej diskusie. Významnú rolu v tomto procese zohrávali domáce politické elity, ktoré neboli len pasívnymi objektmi sovietskeho vplyvu, ale aktívnymi účastníkmi politického vývoja.

Osobitnú pozornosť autor venuje spôsobu, akým sa povojnové udalosti neskôr interpretovali a zjednodušovali. Rozoberá vznik mýtov, ktoré mali legitimizovať politický vývoj a vytvárať dojem nevyhnutnosti. Slogan o „večných časoch“ sa v tomto kontexte javí ako nástroj, ktorým sa zakrývali pochybnosti, konflikty a alternatívy, ktoré v povojnových rokoch reálne existovali. Horička sa vyhýba jednoznačným súdom, no z jeho analýzy vyplýva, že strata politickej samostatnosti nebola osudovou nevyhnutnosťou, ale výsledkom konkrétnych krokov konkrétnych ľudí a postupným okliešťovaním politickej a hospodárskej slobody. V tomto kontexte sa preto február 1948 nejaví ako náhla katastrofa, ale ako vyvrcholenie procesu, ktorý prebiehal už niekoľko rokov. Kniha *So Sovietskym zväzom na večné časy* tak zapadá do širšej autorskej práce Martina Horičku a predstavuje vyzretý text historika, ktorý sa nesnaží presvedčať, ale vysvetľovať a ponúknuť čitateľovi čo najpresnejší obraz povojnového politického vývoja v Československu.

Nina Špitáľníková: **Svědectví o životě v KLDŘ** **Lidové noviny 2021, 2025**

Kniha *Svědectví o životě v KLDŘ* českej koreanistky Niny Špitáľníkovéj je mimoriadne pozoruhodnou a v našom priestore – ba možno širšie v stredoeurópskom – jedinečnou publikáciou, ktorá sa snaží priblížiť fungovanie Kórejskej ľudovodemokratickej republiky nie cez politologické analýzy, či historicko-spoločenské rozbory, ale cez osobné skúsenosti jej bývalých obyvateľov.

Nina Špitáľníková dnes pôsobí ako novinárka, ktorá sa dlhodobo venuje problematike Kórejského polostrova, predovšetkým Severnej Kórei. Koreanistiku vyštudovala na Karlovej univerzite v Prahe a v minulosti absolvovala viacero študijných pobytov priamo v Pchjongjangu. Tieto skúsenosti jej umožnili získať praktický pohľad na fungovanie severokórejskej spoločnosti. Ešte pred vydaním tejto knihy publikovala titul *Mezi dvěma Kimy*, v ktorom spracovala vlastné zážitky zo štúdia v KLDŘ, a neskôr sa k téme vracala aj v ďalších knihách a publicistických textoch venovaných propagande, ideológii a každodennému životu v totalitnom systéme. V recenzovanej knihe je jej odborné zázemie zreteľné, no text je písaný spôsobom, ktorý je prístupný aj čitateľom bez špecializovaných znalostí.

SLOVENSKÁ A ČESKÁ KNIŽNICA

Koncept knihy je postavený najmä na rozsiahlych rozhovoroch s utečencami zo Severnej Kórey, ktorí pochádzajú z rôznych sociálnych vrstiev a generácií. Ich výpovede sa týkajú detstva, školského systému, pracovných podmienok, hladomoru, vojenskej služby, postavenia žien aj neustáleho strachu z represálií a udania. Spoločným prvkom týchto príbehov je poukazovanie na to, že život v KĽDR zasahuje nielen do materiálnych podmienok obyvateľov, ale výrazne ovplyvňuje aj ich myslenie a sebauvedňovanie. Jeden z respondentov v knihe uvádza, že už od detstva boli ľudia vedení k presvedčeniu, že hodnota jednotlivca je odvodená výlučne od jeho užitočnosti pre štát. To síce v istom zmysle nie je ľudom so skúsenosťou života v bývalom sovietskom bloku neznáme, avšak v kráľovstve klanu Kimovcov to bolo dovedené do brutálnej dokonalosti.

Dôležitým prvkom knihy je prepojenie osobných príbehov s vysvetlením širšieho kontextu. Autorka priebežne objasňuje napríklad systém spoločenského rozvrstvenia zvaný songbun, čo znamená kastový / triedny systém v Severnej Kórei, ktorý určuje spoločenské postavenie človeka od narodenia až po smrť. Nejde o zákon napísaný v ústave, ale o neoficiálny, prísne uplatňovaný systém kontroly obyvateľstva, mechanizmy štátnej propagandy, obmedzený prístup k informáciám či dôsledky aj drobných priestupkov voči režimu. Zároveň sa vyhýba vlastnému hodnoteniu situácií a necháva priestor samotným respondentom, čo zvyšuje dôveryhodnosť ich výpovedí. Jeden z utečencov napríklad opisuje, že najťažšou skúsenosťou po odchode z krajiny nebol hlad, ale postupné uvedomovanie, že celý život veril klamstvám. Tento moment straty ideologickej istoty sa v knihe opakuje v rôznych obmenách.

Z hľadiska štýlu ide o vecne písaný reportážny text, ktorý sa vyhýba emocionálnemu nátlaku na čitateľa. Napriek tomu môže byť čítanie náročné, keďže mnohé opísané skúsenosti sú spojené s traumou, násilím a dlhodobým strachom. Tento aspekt však vyplýva zo samotnej témy a nemožno ho považovať za nedostatok spracovania. Autorka sa snaží zachovať rešpekt voči ľuďom, ktorých príbehy zaznamenáva, aj voči realite, ktorú opisuje.

Celkovo kniha predstavuje spojenie odborného zázemia autorky a systematicky spracovaných osobných výpovedí. Je určená čitateľom, ktorí majú záujem lepšie porozumieť fungovaniu totalitného systému a jeho dopadu na každodenný život jednotlivcov, nielen z politického, ale aj sociálneho a ľudského hľadiska.

Miroslav Hlaučo: **Letnice** Paseka, 2024

Román *Letnice* je debutovou prózou slovenského autora Miroslava Hlauča. Kniha vyšla v roku 2024 v českom vydavateľstve Paseka, čo naozaj nie je obvyklá vec. Autor sa pred jej publikovaním profiloval najmä ako prekladateľ, editor a li-

terárny publicista; publikoval eseje a odborné texty, no v oblasti beletrie doteraz samostatnú knižnú prózu nepublikoval. *Letnice* tak predstavujú jeho vstup na pole umeleckej literatúry, ktorý bol prijatý s výrazným ohlasom odbornej kritiky aj čitateľskej verejnosti. Dielo bolo ocenené viacerými významnými literárnymi cenami vrátane Magnesia Litera, čo potvrdilo jeho výraznú pozíciu v kontexte súčasnej česko-slovenskej prózy.

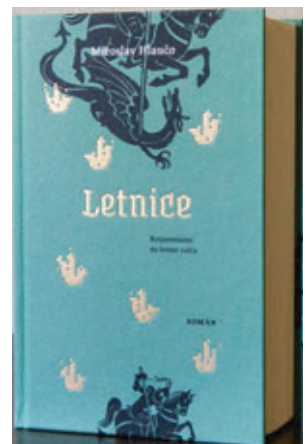
Dej románu je zasadený na začiatok 20. storočia do fiktívneho horského mestečka Svätý Jiří. Ide o izolované spoločenstvo, v ktorom sa reálny svet prirodzene prelína s nadprirodzenými javmi. Zázraky a nevysvetliteľné udalosti sú tu vnímané ako samozrejma súčasť každodenného života a nie sú predmetom pochybností. Tento stabilný, hoci krehký poriadok však narúša postupujúca modernizácia reprezentovaná nástupom štátnych inštitúcií, technického pokroku a racionalizácie života. Ústrednou postavou rozprávania je Odysseus Pastýř, ktorý sa po rokoch putovania vracia do rodného prostredia a symbolicky stojí medzi tradičným, magickým spôsobom vnímania sveta a novým poriadkom založeným na ruzume a administratívnej kontrole. Autor paralelne sleduje aj ďalšie postavy a ich vzájomné vzťahy, rodinné väzby, partnerské konflikty a vnútorné postoje k meniacej sa realite.

Z hľadiska poetiky možno román zaradiť k stredoeurópskej podobe magického realizmu. Rozprávačský jazyk je štylizovaný, obrazný a miestami archaizovaný, no zároveň zrozumiteľný a konzistentný. Nadprirodzené prvky nie sú prezentované ako niečo výnimočné, ale ako integrálna súčasť sveta románu. Významovú rovinu textu posilňuje kontrast medzi magickým vnímaním skutočnosti a postupným presadzovaním racionality, ktorý funguje ako metafora civilizačných zmien a ústupu tradičných foriem myslenia. Kompozícia románu uprednostňuje atmosféru, opis prostredia a vnútorné prežívanie postáv pred dynamickým dejovým vývinom, čo vedie k pomalšiemu tempu rozprávania.

Kritické ohlasy na román boli prevažne pozitívne. Odborná kritika vyzdvihuje najmä originalitu autorského sveta, jazykovú vyspelosť a schopnosť vytvoriť ucelenú alegóriu spoločenských a kultúrnych premien. Pozitívne je hodnotená aj tematická konzistentnosť a prepojenie historického rámca s nadčasovými otázkami pamäti, viery a identity. Niektoré recenzie poukazujú na nižšiu mieru dramatického napätia a otvorenejší záver, tieto črty sú však interpretované ako zámerné autorské riešenie, ktoré zodpovedá celkovému charakteru diela.

Letnice predstavujú literárne dielo orientované na čitateľa, ktorý uprednostňuje reflexívnu prózu s dôrazom na jazyk, významovú hĺbku a symboliku. Ako debut potvrdzujú autorskú vyzretosť Miroslava Hlauča a naznačujú jeho značný prozaický potenciál.

Spracoval: Igor Otčenáš, foto: zdroj internet

„Vaše vízie budú jasné iba vtedy, keď nazriete do svojho vlastného srdca. Kto sa pozerá iba smerom vonku, snívajú; kto sa pozerá dovnútra, prebúda sa.“

Rekreačné chaty Lode Liptovská Mara

ARCHITEKTÚRA je archeológiou ducha

Slová švajčiarskeho psychiatra Carla Gustava Junga asi najlepšie vystihujú prístup nielen k tvorbe, ale aj k životu, slovenského architekta Petra C. Abonyiho, držiteľa viacerých významných ocenení za architektúru, ktorý bol zaradený časopisom Trendy Bývanie medzi TOP 10 osobností československého dizajnu a architektúry.

Kedy sa u teba prvýkrát prejavil záujem o architektúru?

Bolo to veľmi zvláštne a nečakané. Mal som 14 rokov a prišiel som ešte v Spišskej Novej Vsi zo školy domov ako znudený teenager. Lahol som si na posteľ a sám pre seba som si povedal: Čo budem robiť? A zrazu prišla myšlienka: Budem architekt a pilot. Vysvetľujem si to ako akési uvedomenie, ktoré prišlo úplne spontánne. Do tej doby som totiž žiadneho architekta nikdy ani len nestretol a letiská som tiež pozoroval iba z diaľky.

Si absolventom Fakulty architektúry na SVŠT. Napriek tomu tvoje stavby majú bližšie k umeniu, ako ku technike. Nelákala ťa skôr odbor architektúry na VŠVU?

Určite by ma to lákalo, ale v tej dobe tam brali minimum ľudí. Výchovní poradcovia na gymnáziu sa ma doslovne snažili od toho odhovoriť. Lenže ja som v tej dobe už dávno vedel, že som architekt, takže som príliš neriešil, ako sa k tomu dopracujem. Tvorivosť funguje podobne ako modlitba: Klo-

peš, a je ti otvorené. Prosíš, a dostaneš. Keď sme robili kostol v Lomnej, stretli sme v dedine miestnu seniorku. A ona sa nás opýtala: Chlapci, vy ste tí archeológovia? Mysleli sme si, že teta to iba trochu poplietla. Až neskôr pri realizácii kostola v Sliachoch som pochopil, akú mala pravdu. Architektúra je archeológiou ducha. Hľadáš, odkrývaš, až nakoniec pochopíš veci v súvislostiach.

Narodil si sa v Revúcej, žil si v Spišskej Novej Vsi, študoval si v Bratislave. Ako si sa vlastne ocitol práve v Ružomberku?

V Bratislave na vysokej škole som sa zoznámil so svojou budúcou manželkou, ktorá bola z Ružomberka. Navyše v Spišskej Novej Vsi neboli žiadne projektové ústavy, a tak som začal pracovať v Projektovom ústave obchodu a cestovného ruchu v Likavke. Riaditeľ ma pri pohovore posadil do kancelárie s výhľadom z okna na tri romantické vily. A neskôr som zistil, že jeden z tých domov nechal postaviť môj prastarý otec, ktorý bol sudcom v liptovskej sedrii, a to ma presvedčilo, že som na správnom mieste. Carl Gustav Jung tento jav nazýva coincidencia – súvislosť nesúvzťažných dejov.

Môžeš nám priblížiť, z čoho vychádza filozofia tvojej tvorby?

Asi najväčší význam vo svojej práci prikladám intuitívnemu prístupu. Našu generáciu racionalisti trochu posmešne nazývali „duchári“, pretože sme presadzovali myšlienku, že duch doby musí vždy korešpondovať s duchom miesta. My sme boli generácia rozhrania, kedy niečo staré zaniká a niečo nové sa rodí. V škole sme boli zatažení na brány a oblúky, čo symbolizovalo prechod z jedného obdobia do druhého a zároveň aj na praskliny, čo bol zase symbol rozpadajúceho sa systému, ktorý končí. Na 1. bienále architektúry v Benátkach v roku 1980 vznikla ulica tzv. Strada Novissima, kde dvadsať popredných svetových architektov navrhlo vlastné fasády, čím v podstate definovali postmodernu. Ja som sa snažil už na škole hľadať, čo to tá postmoderna vlastne je, čo väčšina mojich spolužiakov

Vila na plese Nová Lesná

nerobila. Obvykle z nej preberali už hotové formy. Nesnažili sa pátrať po tom, ako k nim došlo. Slovenská kultúra všeobecne málo reflektuje historické súvislosti. Asi najďalej v tom došli Maďari okolo jedného z najoriginálnejších architektov Imre Makovcza. Jeho organická architektúra predstavuje návrat ku koreňom a berie si príklady z prírody v zmysle božieho stvorenia. Makovecz definoval architektúru ako vychladnutý otláčok stopy božej.

Za rímsko-katolícky kostol v Lomnej ste spolu s kolegom Martinom Bišťanom získali v roku 1997 Cenu Dušana Jurkoviča, ktorú udeľuje Spolok slovenských architektov. Ako vznikala táto stavba?

V roku 1992 som bol vyhodенý z projektového ústavu a s kolegom Bišťanom sme založili združenie v jednej izbe nášho bytu. Martin zrazu prišiel s tým, že má do troch dní odovzdať projekt na Kostol Božského srdca v Lomnej. Keď som mu doniesol ukázať, čo som po dvoch dňoch vytvoril, rozčúlil sa úplne do červena, že je to celé zlé. Tak sme išli do Lomnej s tým, že to pravdepodobne odmietnu. No a oni sa na to pozreli a paradoxne povedali, že to berú. Neskôr, keď som vošiel do sklenenej veže kostola, ktorá nebola ešte ani dostavaná a boli v nej stále nezakryté otvory, ofúkol ma taký silný prievan, až mi stáli vlasy na hlave. A vtedy mi došlo, prečo som ju navrhol práve takto. Súvisí to s mojím bezmotorovým lietáním. Ako pilot poznám zákony aerodynamiky a meteorológie a došlo mi, že tie otvory musia zostať otvorené. Je to vlastne Bernoulliho rovnica, vďaka ktorej lietajú lietadlá, ktorá hovorí, že súčet statického a dynamického tlaku je vždy konštantný. To znamená, že v každom počasi v tej veži funguje prúdenie vzduchu, čo bráni zrážaniu vodného kondenzátu na jej povrchu. Ak by k tomu nedochádzalo,

tak tá plechová strecha by bola do pár rokov zhnitá. No a dnes už je to 30 rokov, čo bola stavba dokončená, a strecha je stále v poriadku.

Na prelome milénia v roku 2000 bol dokončený Kostol Dvoch srdc v Liptovských Sliachoch, tzv. Archa locus, na ktorom si spolupracoval s kolegami Jozefom Hýravým a Vladimírom Konfálom. Stavba dnes patrí ku vyhľadávaným turistickým pamiatkam Liptova. Aký bol postoj miestnych obyvateľov k tejto postmodernej nadčasovej stavbe v obci?

Túžba občanov a miestnych kňazov vo Vyšnom Sliachi postaviť kostol trvala viac ako 40 rokov. Pôvodne som mal snahu

pristúpiť k návrhu stavby racionálne a konštruktivisticky, ale jedinú, na čo som prišiel, boli otázky, ale nevedel som sa žiadnym spôsobom dopracovať k celku. Umelec sa predovšetkým riadi estetickým vzorcom, čiže krásou, a ja som mal pranie, aby to bol fungujúci sakrálny priestor, ktorý by bol na úrovni historických stavieb. Tých otázok, ktoré som si dookola kládol, bolo tak veľa, až som sa takmer dostal na hranicu zúfalstva, že na to neprídem. No a paradoxne v momente, keď som sa snažil vypustiť všetko z hlavy, zrazu v mojich predstavách priplávala v hmle do prístavu loď, kde sa začínal najskôr črtať iba jej tieň, potom obrys lode, na nej bol dom ako symbol archy a nakoniec plachta, sťažňa a kríž. Až neskôr som sa v literatúre dočítal, že loď, dom a kríž je ekumenický symbol. Takto vznikla ústredná idea toho kostola. V čase, keď sa začal naväzovať pod kostol štrk, tak jeden z miestnych obyvateľov objavil kameň v tvare srdca. Iná obyvateľka nám neskôr priniesla menší kameň opäť v tvare srdca so slovami: „K najsvätejšiemu srdcu Ježišovmu patrí nepoškvrnené srdce Panny Márie.“ A tak dostal svätostánok svoj názov.

Za sídlo firmy GAS Oil Engineering na okraji Spišskej Teplice pri Poprade si získal v roku 2012 Cenu slovenskej komory architektov CE.ZA.AR, ďalej hlavnú cenu Stavba roka 2012, cenu Vydavateľstva EUROSTAV za komplexne progresívne riešenie architektonického diela a Krištáľové krídlo za architektúru. Prečo bol práve tento projekt taký úspešný?

Kľúčom k tejto stavbe bol projekt rodinnej vily na plese v Novej Lesnej, ktorý som robil pre toho istého investora. Ten dom síce nie je taký verejne známy, ale ja ho považujem za akési svoje životné krédo. Je to prvý funkčný celosklenený dom, ktorý sa objavil aj v knihe profesora Matúša Dullu Sláv-

Kostol Najsvätejšieho srdca Ježišovho a Nepoškvrneného srdca Panny Márie Liptovské Sliače

ne vily Slovenska, do tej doby môjho celoživotného oponenta. No a na základe tejto skúsenosti mi majiteľ vily povedal, že chce postaviť sídlo firmy a že by chcel dať svojim zamestnancom v tej budove rovnakú hodnotu, ako on sám získal v tom dome. Videl vo vlastných ľuďoch obrovskú hodnotu a mal k nim zodpovednosť. A to už je morálny cieľ, tak som sa do toho pustil. Zvolili sme koncept veľkoplošných kancelárií podľa nemeckých typologických noriem. Cieľom bolo, aby sa zamestnanci vedeli sústrediť a spolupracovať. Musím povedať, že napriek tomu, že projekt sídla firmy môže na prvú pohľad znieť ako zložitá úloha, pre mňa osobne to bola najjednoduchšia zo stavieb, ktoré som realizoval.

Si prakticky od založenia v roku 1994 aktívnym členom Volného umeleckého združenia ROZETA. Ako zapadne architekt s technickým vzdelaním do skupiny profesionálnych výtvarníkov?

Pre mňa ako rodeného introverta, ktorý má problémy s komunikáciou, to znamenalo vstup do spoločenského prostredia. Umelecká skupina, ak sa do nej človek zaradi, mu dáva aj istý spoločenský status a zároveň je preňho akýmsi zrkadlom. Socialistické školstvo nás naučilo, že architektúra je veda aj umenie zároveň, z čoho vyplýva, že umenie vždy bude jedným z jej pilierov. A dobrý architekt potrebuje tento pilier neustále posilňovať, aby mohlo dôjsť k nejakej syntéze medzi tými dvomi oblasťami. No a ROZETA v sebe nakoniec obsahla aj ďalšie formy umenia, ako sú literatúra, hudba alebo divadlo. Pod hlavičkou ROZETY sa uskutočnilo niekoľko výstav vo významných galériách doma aj v zahraničí, vydalo sa niekoľko bibliofilii a katalógov k výstavám, dokonca aj galéria súčasného umenia v tomto meste nesie názov ROZETA. A to nie je náhoda.

Spolupracoval si ako scénograf aj na niekoľkých inscenáciách Mestského divadla Ružomberok a Divadla ŠOK v Šali. Čo privedie architekta k divadelnej tvorbe?

Charakter postmodernej architektúry má ku scénografii blízky vzťah a ja veľmi rád testujem hranice, kde je to ešte architektúra a kde už iný druh umenia. Aj v predstavení Mestského divadla Ružomberok, inšpirovanom textami francúzskeho spisovateľa Antonina Artauda, *Dobytie Mexika*, som v rámci scénografie vytvoril stan v tvare pyramídy, ktorý vymedzoval hrací priestor, čo je v podstate architektúra. V muzikáli Alžbeta Báthoryová Divadla ŠOK v Šali som urobil hrad, schody, studňu a drevené domčeky. Stále to bola architektúra, ktorá sa ale už stala súčasťou konkrétneho príbehu. Nakoniec som bol prekvapený, že dirigent, producent a hudobný skladateľ Rudolf Geri, ktorý sa zúčastnil premiéry, hovoril po predstavení nadšene práve o funkčnej scénografii.

Aktuálne pracuješ ako hlavný architekt v architektonickom štúdiu QUASARCH. Na aké nové projekty sa môžeš verejne tešiť?

Momentálne dokončujeme s kolegami súbor apartmánových domov v turistickom areáli Hrabovo. Snažili sme sa tam vytvoriť analógiu s drevenou dedinkou Vlkolínec, zapísanou vo svetovom kultúrnom dedičstve UNESCO. Obyvatelia tejto mestskej štvrte sú rôzni. Niektorí majú apartmán ako rodinný dom, niektorí ako víkendový priestor na svoj oddych, iní vlastní viac apartmánov na svoje podnikanie. Tento jav v architektúre nazývame jednotou v novosti, to znamená, že forma je zjednotená, ale zároveň sa to prispôsobuje individuálnym potrebám používateľov. Mňa najviac zaujíma, ako sa tam tým ľuďom žije, aký majú z toho pocit, aký vzťah k tomu majú. Konečným cieľom je pre mňa človek, architektúra je vždy iba prostriedkom.

Rozhovor pripravil: *Vladimír Dubeň*

Foto: *Martin Bišťan, Radovan Ondrejka, Yurkovic a archív Petra C. Abonyiho*

Časopis pre deti, ktoré rady čítajú a malujú. Časopis pro děti, které rády čtou a malují.

Milí kamaráti,

po zime prichádza jar. Sú dlhšie dni, slnko už hreje, rastliny sa lístok po lístku derú nad zem. Keď sa zem dostatočne prehreje, nielen rastliny, ale aj zvieratá sa budú liahnuť či rodiť. Jahňatá, králiky, zajace, kuriatka, ale o niečo neskôr aj rybky v rybníkoch. Mám tu jeden príbeh malého kaprika, ktorý sa volá **Filip**. Filip mal veľmi veľa bratov a sestier, lenže tí všetci rýchlo nabrali odvalu a rozutekali sa, pardon, odplávali z rodného močlára, a prehánali sa po celom rybníku, len Filip sa držal stále svojej mamy, **kaprice Ely**. Tá ho každé ráno posmeľovala, ale Filip si vždy našiel nejaký dôvod, prečo radšej zostane doma. „Zdá sa mi, že tam v dialke je niečo strašidelne temné!“ Alebo, že počasie je zlé, príliš zima, príliš teplo. Ela vždy len mávla plutvičkou a trpezlivo čakala na ten deň, keď Filip naberie odvalu. V noci, keď sa celá rybka parta zišla doma, tak všetci rozprávali svoje zážitky, ale Filip mohol len počúvať. Mal dobrých súrodencov, neposmievali sa mu, skúšali ho vylákať na rôzne hry, zábavky a dobrodružstvá.

Tak raz predsa len prišiel deň, keď sa rozhodol, že sa rozhodne, aby oznámil svoje rozhodnutie o rozhodnom momente, teda že sa vydá na cestu okolo celého rybníka. Mama ho pohladila po plutvičke, zamávala na rozlúčku a sledovala, ako pláva do širočiznej neznámej krajiny. Usmievala sa, lebo vedela, že všade bývajú kamaráti a že jej syn Filip bude v bezpečí.

Filip si plával, plával, po chvíli už nemal v hrdle hrču strachu a začal uvažovať o tom, že to vyzerá ako hračka. Poskakoval vo vlnkách, keď naraz zbadal na plytčine niečo divné, celé červené oklepetené! Jáááj, čo to je? Jedným očkom sa pozrel a zas ho rýchlo zatvoril, keď sa ozvalo: „Nie si ty kaprík Filip náhodou?“ „Áno, som to ja!“, povedal bojzhlivo kaprík. „Tak konečne si vyrazil na obhliadku? To som rád, že ťa poznávam, ja som **rak Vendelín.**“ Filipovi poskočilo srdce radosťou, lebo Vendelína často jeho súrodenci spomínali ako veľkého dobráka. Len mu nikto nepovedal, že má také strašne veľké klepetá! Filip urobil pár rybích plruet a vydal sa ďalej.

Uplával kus cesty, už dostal aj hlad, tak sa porozhliadal po nejakých rastlinách, ktoré by vyzerali k jedlu, mama ho naučila rozoznávať jedlé od nejedlých rastlín. Všetko mu hrozne chutnalo, keď začul člapot, špliechanie zhora. Bez zaváhania sa vydal po zvuku zistiť, čo sa tam deje. Bolo to malé chipaté, úplne mokré šteniatko, vyzeralo ako to najšťastnejšie šteňa na svete. Keď k nemu priplával Filip, chvíľu sa pozerali jeden na druhého, ale okamžite pochopili, že budú jedna plutvička, teda jedna labka. „Pozri!“ **Labrador Max** vytiahol labku z vody a ukázal, že má medzi prstami blanky. „Ja som tiež tak trochu ryba!“ Filip sa nedal nachytať: „Ale máš štyri nohy, ryby nohy nemajú, tak neklam!“ „Dobre, tak ryba nie som, ale moja prababka bola Lajka!“ „Čo je to Lajka?“ „No to je predsa psia kozmonautka, jediná a najslávnejšia na svete!“ „No dobre, ale čo je to kozmonautka?“ Max sa na neho zadíval a povedal: „Nie si ty náhodou kaprík Filip?“ „Áno, som.“ „Jasné, tak tým sa to vysvetľuje... až bude noc a budú na oblohe hviezdy a mesiac, tak sa vydrž dívať na oblohu, kým neuvidíš veľký svietiaci predmet, kde bude pes a ten ti zamáva, to je moja prababka Lajka...“, a už bežal preč.

Stretnutie s Maxom bolo zábavné, Filip pokračoval v ceste, už bol odvážnejší. Ale prišiel do časti rybníka, kde bolo veľa rákosu a on musel kľučkovať. Tak sa trochu motal, keď zbadal niečo z dialky... Tentokrát vedel, kto to je: **Štučiak Lumír.** Dobrého slova o ňom nikto nepovedal. Filip sa zastavil a premýšľal strategicky: keď ho ja neuvidím, on neuvidí mňa! Zatvoril oči a naslepo hrozne rýchlo preplával nebezpečným územím. Lumír sa pod fúzy usmieval.

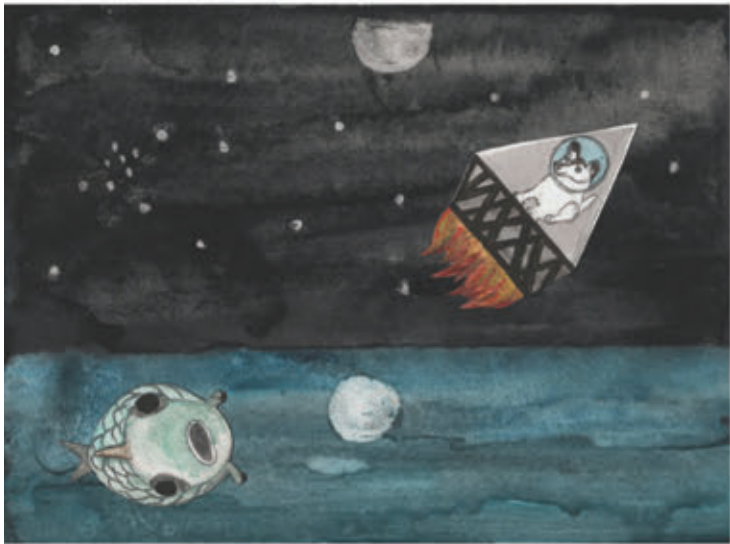

Uf..., teda to som sa zľakol, hovoril si Filip a plával stále za svojim rybím nosom, ale videl, že sa začína stmievať. Velkú radosť z toho veru nemal! Musím pridať, rýchlo, rýchlo... Veľmi sa snažil, ale čas zastaviť nemohol.

Na hladine zahliadol nejakú striebornú guľu, či čo to je? Neodolal a vyplával za ňou, lenže keď už sa mu zdalo, že ju má, tak bola naraz úplne maličká a strašne vysoko nad ním. Ale ved' je to mesiac a hviezdy. Filip sa na ne díval z hladiny rybníka, pozoroval oblohu a naraz naozaj videl, že nad ním preletela svietivá vec a v nej čierny psí ňufák. Aha,

Lajka, Max mal pravdu! Filip sa zase ponoril a plával ďalej, ale bol už naozaj dosť unavený a plný zážitkov, už by ich rád niekomu porozprával, ale vôbec nevedel, kde je a či sa niekedy dokáže vrátiť domov a okolo zase tie rákosity a on sa do nich zamotal a bol uväznený a začal byť zúfalý.

Trochu si aj poplakal, keď tu sa nad ním pohla voda, najprv trochu, potom viac a bližšie a objavila sa tá najkrajšia rybka, akú kedy videl. Bola celá červená a leskla sa zlatom. „Ahoj, Filipko, ty si bol dnes veľmi statočný, prekonal si strach, vydal si sa do neznáma, nebál si sa stretnutí, takže som za tebou prišla a ty si teraz môžeš priať, čokoľvek chceš, ja ti to splním, pretože ja som **zlatá rybka**.“ Jej hlások bol zvonivý a Filip už nebol tá malá rybka, ako dnes ráno, už z neho bol odvážny Filip, ktorý si dokázal povedať pranie, ktoré z neho neurobilo uplakančeka, ale kapra Filipa. „Ja by som chcel nájsť cestu domov.“ „Ale samozrejme,“ odpovedala mu zlatá rybka, a tak, ako sa objavila, tak aj zmizla, zostala iba malinká svietiaci zlatá bodka. Filip sa na ňu díval a díval a v tom objavil, že ten rákos smerom hore je slabší a on sa dokázal z neho vypliesť a za pár okamihov zistil, že už vidí ich močiar a že už sú všetci doma.

Mama Ela ho privítala, pohľadila po plutvičke a povedala: „Vitaj doma, Filip!“

Jeho cesta sa stala legendárnou a všetci z rodu kapra Filipa si o nej dodnes rozprávajú a z času na čas sa objaví kaprik, ktorý je bojazlivý, váhavý a nerozhodný, ale nikto mu to nezazlieva, pretože každý v tomto rybníčku vie, že to môže byť ďalší legendárny Filip.

**Nezabudnime na zlaté rybky, ony nám splnia prania.
Niekedý, aj keď my ich nevidíme!**

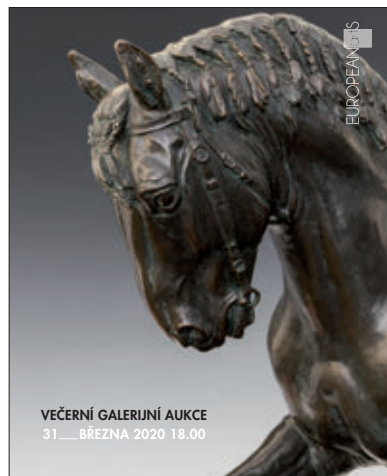

Naše studio tvoří nejen grafici, ale i DTP specialisté pro předtiskovou přípravu. Dáváme si záležet na kreativitě a nápadu, který je posléze vizualizován v našich grafických výstupech.

Nabízíme profesionalitu, spolehlivost, osobní přístup i rozumné ceny.

Knihy a katalogy

Časopisy

Kalendáře

Letáky a Corporate identity

OTEVŘETE DVEŘE
NEJVYŠŠÍ CENĚ
ZA VAŠI NEMOVITOST

Odhad nemovitosti zdarma
Dědické řízení

+420 724 144 844

jana@janasmidovareality.cz

www.janasmidovareality.cz